

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Електронне видання

**МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
ДО ВИВЧЕННЯ
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ»**

Харків
2022

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

Електронне видання

**МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
ДО ВИВЧЕННЯ
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ»**

для студентів II - IV курсів
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
галузі знань 08 «Право»
спеціальності 081 «Право»

**Харків
2022**

Методичні матеріали до вивчення навчальної дисципліни «Право соціального забезпечення» для студентів II - IV курсів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право» / уклад.: С.О. Сільченко, І.В. Зіноватна, В.В. Юровська та ін. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2022. 88 с.

У к л а д а ч і: С. О. Сільченко,
В. В. Юровська,
І. В. Зіноватна,
Г. О. Яковлева,
О. В. Соловійов

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2022

1. В С Т У П

Право соціального забезпечення посідає важливе місце в правовій системі України, орієнтуючись на соціальні потреби людини, що зумовлюють можливості її гідного існування як члена суспільства. Ця галузь права регламентує суспільні відносини щодо задоволення першочергових і найнеобхідніших потреб тих осіб та сімей, які з об'єктивних, визнаних суспільством та державою поважних причин, опинились у складних життєвих ситуаціях, шляхом надання їм допомоги в різних організаційно-правових формах. Предметом права соціального забезпечення є суспільні відносини щодо соціального захисту населення.

Засвоєння дисципліни відбувається за усіма формами навчального процесу, а саме: лекції, практичні заняття, колоквиуми, індивідуальні навчально-дослідницькі завдання, консультації, самостійна робота студентів, що забезпечені програмою, відеолекціями, текстами лекцій, завданнями, тестами, базами даних юридичної практики тощо.

Підсумковою формою контролю знань студентів є залік.

Мета вивчення дисципліни – оволодіння теоретичними положеннями права соціального забезпечення, опанування законодавства, що регламентує відповідні суспільні відносини, напрацювання умінь правильного застосування його норм.

Студенти п о в и н н і

з н а т и:

- основні положення Конституції України, законодавства у сфері соціального захисту населення, рішень Конституційного Суду України, стан судової практики з питань застосування соціально-забезпечувального законодавства;

- предмет, метод, систему і принципи права соціального забезпечення, зміст його основних інститутів;

- сферу дії законодавства про соціальний захист населення;

у м і т и:

- правильно визначати характер і зміст правовідносин у сфері соціального забезпечення;

- точно розуміти зміст правової норми;

- правильно застосовувати нормативно-правовий матеріал

до конкретних суспільних відносин;

- тлумачити чинне законодавство про соціальний захист населення;

- надавати проведеній роботі належної форми (письмове рішення, складання документа тощо);

- аналізувати тенденції юридичної практики та оцінювати їх з точки зору відповідності чинному законодавству.

Список літератури до усіх тем

Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Харків: Право, 2016. Т. 11: Трудове право / редкол.: С. М. Прилипко (голова), М. І. Іншин (заст. голови), О. М. Ярошенко та ін.; Харків: Право, 2018. 776 с.

Велика українська юридична енциклопедія. Київ: «Видавництво Людмила», 2020. Право соціального забезпечення / Редкол.: М.І. Іншин (голова), О.М. Ярошенко (заст. голови), Н.М. Хуторян та ін. 2020. 912 с.

Пенсійне забезпечення: підручник / О. М. Ярошенко, С. М. Прилипко, А. М. Слюсар та ін.; за ред. О. М. Ярошенка. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків: Право, 2017. 308 с.

Право соціального забезпечення: підручник / О. М. Ярошенко, А. М. Слюсар, І. А. Ветухова та ін.; за ред. О. М. Ярошенка. Харків: Право, 2019. 376 с.

Сташків Б. І. Право соціального забезпечення. Загальна частина: навчальний посібник. Чернігів: ПАТ «ПВК «Десна», 2016. 692 с.

Сташків Б. І. Право соціального забезпечення. Особлива частина: навчальний посібник. Чернігів: ПАТ «ПВК «Десна», 2018. 1092 с.

Андріїв В. В., Москаленко О. В., Прилипко С. М., Ярошенко О. М. Правовідносини із загальнообов'язкового державного соціального страхування: теоретичний аспект. Харків: ФІНН, 2011. 280 с.

2. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ»

I. ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Поняття, сутність і значення соціального забезпечення.

Поняття та функції соціального забезпечення. Організаційно-правові форми і види соціального забезпечення. Право соціального забезпечення як самостійна галузь права. Предмет, метод і система права соціального забезпечення. Відмежування права соціального забезпечення від суміжних галузей права. Принципи права соціального забезпечення.

Джерела права соціального забезпечення. Поняття й види джерел права соціального забезпечення. Роль і значення Конституції України в системі джерел права соціального забезпечення. Акти міжнародно-правового регулювання соціального забезпечення. Закони і підзаконні акти у системі джерел права соціального забезпечення. Значення актів Конституційного Суду України та судової практики для правового регулювання відносин у сфері соціального забезпечення.

Правовідносини соціального забезпечення. Поняття і види правовідносин соціального забезпечення. Матеріальні правовідносини соціального забезпечення, їх види. Загальна характеристика та види процедурних правовідносин із соціального забезпечення. Процесуальні правовідносини із соціального забезпечення. Суб'єкти, об'єкт і зміст правовідносин соціального забезпечення. Підстави виникнення, зміни і припинення правовідносин соціального забезпечення.

Соціальні ризики як підстава виникнення права на соціальне забезпечення. Поняття та ознаки соціальних ризиків. Види соціальних ризиків: страхові та нестрахові. Порядок встановлення соціального ризику.

Загальна частина пенсійного забезпечення. Пенсійне забезпечення в системі соціального забезпечення. Система пенсійного

забезпечення в Україні. Суб'єкти загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Правовий статус Пенсійного фонду України.

Страховий стаж. Поняття і значення страхового стажу як умови призначення пенсії. Види страхового (трудового) стажу. Порядок обчислення й підтвердження страхового стажу. Коефіцієнт страхового стажу.

II. ОСОБЛИВА ЧАСТИНА ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Особлива частина пенсійного забезпечення. Умови і порядок призначення пенсії за віком. Умови і порядок призначення пенсії по інвалідності. Умови і порядок призначення пенсії у зв'язку із втратою годувальника.

Накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Суб'єкти накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Умови і порядок призначення довічної пенсії. Одноразова пенсійна виплата.

Спеціальне пенсійне забезпечення. Поняття і види спеціального пенсійного забезпечення. Пенсійне забезпечення за особливостями професійного статусу. Пенсійне забезпечення у зв'язку з особливостями соціального статусу. Пенсії за особливі заслуги перед Україною. Спеціальне пенсійне забезпечення за віком. Пенсійне забезпечення за вислугу років окремих професій і окремих галузей економіки.

Призначення, обчислення й виплата пенсій за загальнообов'язковим державним пенсійним страхуванням. Подання й оформлення документів для призначення пенсій. Порядок визначення заробітку (доходу) для обчислення пенсій. Строки призначення та перерахунку пенсій. Порядок виплати пенсій. Індексация і перерахунок пенсій.

Недержавне пенсійне забезпечення. Система недержавного пенсійного забезпечення. Поняття і види недержавних пенсійних фондів. Порядок обчислення й сплати пенсійних внесків. Пенсійна схема і пенсійний контракт. Поняття, види і порядок здійснення пенсійних виплат.

Загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття. Принципи, суб'єкти та об'єкт загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття. Особи, які підлягають страхуванню на випадок безробіття. Умови та тривалість виплати допомоги по безробіттю. Підходяща робота. Види соціальних послуг. Припинення, відкладення виплат матеріального забезпечення на випадок безробіття та скорочення їх тривалості.

Загальнообов'язкове державне соціальне страхування, його види та принципи. Суб'єкти та об'єкт загальнообов'язкового соціального страхування. Види та порядок надання матеріального забезпечення й соціальних послуг за страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності. Страхові виплати та соціальні послуги в системі загальнообов'язкового державного соціального страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання: види, загальна характеристика, порядок призначення, перерахунку, припинення виплат.

Державні соціальні допомоги. Поняття та види державних соціальних допомог. Державні допомоги сім'ям з дітьми: види та порядок призначення. Поняття малозабезпеченої сім'ї та порядок реалізації її права на державну соціальну допомогу. Умови призначення державної соціальної допомоги особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю. Допомога особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю. Державна соціальна допомога постраждалим внаслідок надзвичайних ситуацій.

Соціальне обслуговування. Поняття й види соціальних послуг. Порядок надання та отримання соціальних послуг. Волонтерська діяльність у сфері надання соціальних послуг. Соціальні послуги, що надаються фізичним особам органами соціального захисту населення. Реабілітаційні послуги особам з інвалідністю. Надання соціальних послуг бездомним і безпритульним дітям.

Захист прав та інтересів у сфері соціального забезпечення. Поняття захисту та відновлення прав і законних інтересів у праві соціального забезпечення. Правові форми захисту та відновлення соціальних прав: самозахист, позасудовий захист, судовий захист прав у соціальній сфері. Особливості відповідальності у праві соціального забезпечення. Порядок вирішення соціальних спорів.

3. ЗАГАЛЬНИЙ РОЗРАХУНОК ГОДИН ЛЕКЦІЙ, ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№ з/п	Т е м а	Усього годин	Аудиторних		Самостійна робота
			Лекції	Практичні заняття	
1	2	3	4	5	6
1	Поняття та функції соціального забезпечення. Предмет, метод, система, принципи права соціального забезпечення	12`	2	2	8
2	Джерела права соціального забезпечення	10`	2	2	6
3	Правовідносини соціального забезпечення	12`	2	2	8
4	Соціальні ризики як підстава виникнення права на соціальне забезпечення.	10`	2	2	6
5	Загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: поняття, принципи, суб'єкти. Пенсійна система в Україні.	12`	2	2	8
6	Страховий стаж: поняття, види порядок підтвердження.	10`	2	2	6
7	Пенсійне забезпечення у системі загальнообов'язкового пенсійного страхування	14`	2	4	8
8	Накопичувальна система загальнообов'язкового пенсійного страхування	10`	2	2	6
9	Спеціальне пенсійне забезпечення	14`	2	4	8
10	Порядок призначення, обчислення та виплати пенсій за загальнообов'язковим державним пенсійним	10`	2	2	6

	страхуванням				
11	Недержавне пенсійне забезпечення: порядок організації, суб'єкти, види пенсійних виплат	10`	2	2	6
12	Загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття	12`	2	2	8
13	Загальнообов'язкове державне соціальне страхування	12`	2	2	8
14	Державні соціальні допомоги	10`	2	2	6
15	Соціальне обслуговування. Порядок надання й отримання соціальних послуг	10`	2	2	6
16	Процедури захисту прав у соціальній сфері. Порядок вирішення соціальних спорів	12`	2	2	8
Усього		114	20	24	70

4. ЗАВДАННЯ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ І САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Т е м а 1. Поняття та функції соціального забезпечення. Предмет, метод, система, принципи права соціального забезпе- чення

Питання для обговорення

1. Поняття та правові ознаки соціального забезпечення.
2. Соціальний захист та соціальне забезпечення: співвідношення понять.
3. Предмет права соціального забезпечення.
4. Поняття та особливості методу права соціального забезпечення.
5. Функції соціального забезпечення.
6. Відмежування права соціального забезпечення від суміжних галузей права.
7. Система права соціального забезпечення.
8. Організаційно-правові форми і види соціального забезпечення.
9. Поняття і загальна характеристика принципів права соціального забезпечення.

1. Головка, будучи особою з інвалідністю 2 групи, який протягом усього життя ніколи не працював найманим працівником, а був вільним художником, після досягнення 60-ти річного віку звернувся із заявою до Головного управління Пенсійного фонду України в Запорізькій області за призначенням пенсії за віком. Йому було відмовлено у призначенні пенсії.

Головка цікавиться наступним. *Чи отримає він право в Україні хоча б на якийсь вид соціального забезпечення? За яких умов він може реалізувати право на пенсію? Чи має він право на поселення в будинок для людей похилого віку?*

2. Програміст Єрохін звернувся до роботодавця із проханням не нараховувати і не сплачувати єдиний соціальний внесок з

його заробітку, оскільки в Україні тривалість життя чоловіків є низькою і він не отримає право на пенсію.

Яку відповідь має надати йому роботодавець? Які принципи права соціального забезпечення покладено в основу зобов'язання сплачувати єдиний соціальний внесок? У чому сутність загальнообов'язкового державного соціального страхування як організаційно-правової форми соціального забезпечення?

3. Мотенко, яка ніде не працювала і не перебувала у шлюбі, народила трійню. Мати Мотенко працює в Італії, батько перебуває на тимчасово окупованій території. Вона звернулася до Департаменту соціального захисту міської ради з проханням надати допомогу.

Чи має право Мотенко на соціальне забезпечення? Які його види можуть бути призначені у такій ситуації?

4. Здоровко призначено пенсію за віком. Він цікавиться, чи можна призначити пенсію його дружині віком 65 років, яка все життя вела домашнє господарство і ніколи не працювала. Сім'я має шестеро дітей, які досягли повноліття. Можливо вона матиме право на його пенсію після його смерті.

Чи має дружина Здоровко право на отримання пенсії свого чоловіка після його смерті? Чи має вона право на будь-які види соціального забезпечення? Обґрунтуйте відповідь.

Список літератури

Болотіна Н. Б. Право людини на соціальний захист в Україні: монографія. Київ: Знання, 2010. 107 с.

Болотіна Н. Б. Право соціального захисту України. 2-ге вид. Київ: Знання, 2008. 663 с.

Гарасимів Т. З. Принципи права соціального забезпечення України: монографія. Дрогобич: «Відродження», 2002. 128 с.

Дараганова Н. В. Предмет права соціального забезпечення. *Юридична наука*. 2013. № 8. С. 33–38.

Колосова О. О. Право соціального забезпечення в Україні: історико-теоретичний аспект. *Право і суспільство*. 2011. № 1. С. 110–114.

Пенсійне забезпечення: підруч. для студентів юрид. спец. вищ. навч. закл. / О. М. Ярошенко, С. М. Прилипко, А. М. Слюсар та ін.; за ред. О. М. Ярошенка. 2-ге вид., переробл. і доповн. Харків: Право, 2017. 308 с.

Право соціального забезпечення в Україні: підручник / О. М. Ярошенко, Г. О. Барабаш, Н. М. Вапнярчук та ін.; за ред. О. М. Ярошенка. 4-те вид., переробл. і доповн. Харків: Право, 2015. 458 с.

Право соціального забезпечення України: підручник / Пилипенко П. Д. та ін.; за ред. П. Д. Пилипенка; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. 4-те вид., переробл. і доповн. Київ: Ін Юре, 2014. 476 с.

Сільченко С. О. До питання про метод права соціального забезпечення. *Право і безпека*. 2011. № 5. С. 190–194.

Сташків Б. І. Гарантії права на соціальне забезпечення. Чернівці: Чернівці. держ. ін-т права, соц. технологій та праці, 2011. 100 с.

Сташків Б. І. Право соціального забезпечення у системі національного права України. *Соціальне право України*. 2013. № 2(3). С. 247–262.

Сташків Б. І. Проблеми предмета та системи права соціального забезпечення: навч. видання. Чернівці: Чернівці. держ. технол. ун-т, 2012. 237 с.

Тищенко О. В. Концептуальні основи вчення про предмет права соціального забезпечення. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2014. № 7. С. 161–164.

Тищенко О. В. Поняття права соціального забезпечення: теоретичні аспекти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2014. Вип. 26. С. 115–119.

Тищенко О. В. Право соціального забезпечення України: теоретичні та практичні проблеми формування і розвитку галузі: монографія. Київ: Прінт-Сервіс, 2014. 394 с.

Яковлева Г. О. Право соціального забезпечення як самостійна галузь права у національній правовій системі України. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 3(253). С. 102–106.

Яковлева Г. О. Принципи права соціального забезпечення. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2014. Вип. 5-2. Т. 4. Ч. 1. С. 43–46.

Яковлева Г. О. Проблеми систематизації принципів права соціального забезпечення. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип. 6. Т. 1. С. 187–191.

Яковлева Г. О. Характеристика основних етапів становлення та розвитку сфери соціального забезпечення. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2015. № 3(9). Т. 3. С. 68–72.

Яковлева Г. О. Зміст поняття конституційного права людини на соціальний захист. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 2 (252). С. 100–104.

Яковлева Г. О. Проблеми класифікації принципів права соціального забезпечення. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Випуск 1. С. 106–110.

Ярошенко О. М. До питання про предмет права соціального забезпечення. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2017. № 3 (90). С. 90–98.

Тема 2. Джерела права соціального забезпечення

Питання для обговорення

1. Поняття, загальна характеристика та класифікація джерел права соціального забезпечення.

2. Конституція України як головне джерело права соціального забезпечення.

3. Акти міжнародно-правового регулювання соціального забезпечення.

4. Закони України як джерела права соціального забезпечення.

5. Підзаконні акти в системі джерел права соціального забезпечення.

6. Акти соціального партнерства як джерела права соціального забезпечення.

7. Значення актів Конституційного Суду України та судової практики для правового регулювання відносин у сфері соціального забезпечення.

5. 52-річний Сіренко 11 вересня 2012 року переїхав з Казахстану до Києва на постійне місце проживання. 20 грудня 2020 року у зв'язку з досягненням 60 років він звернувся до Головного управління Пенсійного фонду України в м. Київ за призначенням пенсії за віком. До заяви він додав копію трудової книжки, що підтверджує загальний трудовий стаж 35 років, та довідку про заробіток.

Чи має він право на отримання пенсії в Україні? Якими джерелами права регулюється вирішення цього питання?

6. Інженер ТОВ «Геракліон» Михальчук, який має страховий стаж 7 років, захворів, що підтверджується листком непрацездатності. Йому виплатили допомогу по тимчасовій непрацездатності у розмірі 70% від заробітку. Однак Михальчук не погодився з таким розміром допомоги, мотивуючи це тим, що в колективному договорі підприємства передбачено виплату інженерно-технічним працівникам допомоги по тимчасовій непрацездатності у розмірі 100 % середнього заробітку незалежно від стажу. У комісії з соціального страхування пояснили Михальчуку, що розмір такої допомоги визначений відповідним законом, а тому дана норма колективного договору є незаконною.

Яким нормативно-правовим актом встановлюється розмір допомоги по тимчасовій непрацездатності? Як вирішити цей спір?

7. Полтавська міська рада прийняла рішення про збільшення розміру пенсій за віком на 10 % для жителів м. Полтава за рахунок бюджету міста.

Чи правомірне таке рішення Полтавської міської ради?

8. Черняк звернувся до Головного управління Пенсійного фонду України у Волинській області, за роз'ясненням, чи враховано його статус реабілітованої особи, яка необґрунтовано зазнала політичних репресій. Статус Черняка підтверджується довідкою прокуратури Шевченківського району Київської області № 1097 від

13.10.2020 р. Із 13.11.2018 р. йому була призначена пенсія за віком із врахуванням 23 років трудового стажу.

Якими нормативно-правовими актами врегульовується дане питання? Надайте юридичну консультацію Черняку.

Список літератури

Кобернюк С. В. Щодо особливостей системи джерел права соціального забезпечення. *Форум права*. 2013. № 4. С. 154–157.

Ласько І. Класифікація джерел права соціального забезпечення України. *Вісник Львівського університету*. Вип. 47. 2008. С. 117–123.

Міжнародні соціальні стандарти: навч. посібник / А. М. Юшко, Н. М. Швець, за заг. ред. В. В. Жернакова. Харків: Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2013. 121 с.

Пилипенко П. Д. Акти договірної характеру у системі джерел права соціального забезпечення. *Вісник Львівського університету*. Вип. 44. ЛДУ. 2007. С. 199–206.

Пилипенко П. Д. Законодавче регулювання відносин соціального забезпечення в Україні. *Університетські наукові записки*. 2005. № 1 (13–14). С. 160–165.

Право соціального забезпечення в Україні: підручник / О. М. Ярошенко, Г. О. Барабаш, Н. М. Вапнярчук та ін.; за ред. О. М. Ярошенка. 4-те вид., переробл. і доповн. Харків: Право, 2015. С. 86–121.

Тарасюк Т. М. Закони як джерела права соціального захисту України. *Актуальні проблеми держави і права*. 2010. Вип. 52. С. 131–136.

Харитоновна Л. І. Судова практика як джерело права соціального забезпечення. *Актуальні проблеми держави і права*. 2008. Вип. 37. С. 55–60.

Шумило М. М. Криза джерел права соціального забезпечення як причина кодифікації пенсійного законодавства. *Держава і право*. 2010. Вип. 49. С. 281–286.

Тема 3. Правовідносини соціального забезпечення

Питання для обговорення

1. Поняття та види правовідносин соціального забезпечення.
2. Види правовідносин соціального забезпечення та їх загальна характеристика.
3. Суб'єкти правовідносин соціального забезпечення, їх правовий статус.
4. Об'єкти правовідносин соціального забезпечення.
5. Зміст правовідносин соціального забезпечення.
6. Підстави виникнення, зміни та припинення правовідносин соціального забезпечення.

9. Назаренко у віці 55 років працевлаштувався на роботу до приватного підприємця. Пропрацювавши п'ять років, він звернувся до районного управління Пенсійного фонду України із заявою про призначення пенсії за віком. Йому було відмовлено у цьому у зв'язку з тим, що між ним і підприємцем було укладено цивільно-правову угоду.

Чи правова відмова управління Пенсійного фонду України? Чи є Назаренко в даному випадку суб'єктом відносин із загальнообов'язкового пенсійного страхування?

10. У Іващенко помер чоловік, який працював на заводі. У неї залишилося двоє дітей: син 12 років і донька 22 років, яка є студенткою денної форми навчання. Після поховання чоловіка Іващенко звернулася до районного органу праці та соціального захисту із заявою про виплату допомоги на поховання, а також призначення їй пенсії в разі втрати годувальника.

Назвіть, хто у такій ситуації виступає суб'єктом права на допомогу і на пенсію у зв'язку зі втратою годувальника? Охарактеризуйте зміст правовідносин, які виникають у цьому разі.

11. Тройчук, отримавши травму на підприємстві, був направлений на проходження медико-соціальної експертизи, після якої йому було встановлено 2 групу інвалідності та видана відповідна довідка. Тройчук подумав, що рішення МСЕК достатньо для приз-

начення пенсії по інвалідності і йому автоматично буде встановлено цей вид соціального забезпечення.

Охарактеризуйте зміст правовідносин, які виникли в цій ситуації. Які органи призначають пенсію по інвалідності?

12. Шестирічний син Авакумової отримав важку травму і був визнаний дитиною-інвалідом. Згідно з медичним висновком дитина потребувала постійного стороннього догляду. Авакумова звільнилася з роботи та звернулася до органу праці та соціального захисту із заявою про призначення їй відповідних допомог, а також у районне відділення Пенсійного фонду для призначення пенсії.

Чи буде син Авакумової суб'єктом соціально-забезпечувальних правовідносин? Які правовідносини виникли в цьому разі? Що є об'єктом таких відносин?

Список літератури

Андріїв В. В. Суб'єкти правовідносин із соціального страхування. *Держава і право*. 2011. Вип. 51. С. 338–342.

Андріїв В. В. Щодо природи обов'язкових соціально-забезпечувальних страхових правовідносин. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Вип. 57. С. 339–344.

Андріїв В. В., Москаленко О. В., Прилипко С. М., Ярошенко О. М. Правовідносини із загальнообов'язкового державного соціального страхування: теоретичний аспект. Харків: ФІНН, 2011. 280 с.

Болотіна Н. Б. Право соціального захисту України: навч. посібник. 2-ге вид. Київ: Знання, 2008. С. 158–164.

Горбатенко О. В. Щодо змісту правовідносин з пенсійного забезпечення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2012. Вип. 19. С. 11–14.

Іншин М. І. Сутність правовідносин щодо соціального забезпечення допомогами у зв'язку з народженням і вихованням дитини. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2015. Вип. 2. С. 58–62.

Нискогуз Н. Б. Щодо питання про виникнення матеріальних правовідносин пенсійного забезпечення за віком. *Ученые записки*

Таврического національного університета ім. В. І. Вернадського. Серія «Юридическіе науки». 2013. Т. 26 (65). С. 366–374.

Пенсійні правовідносини в Україні: монографія / Н. М. Хуторян, Я. В. Сімутіна, М. П. Стадник та ін.; відп. ред. Н. М. Хуторян, Я. В. Сімутіна. Київ: Юрид. думка, 2013. 276 с.

Право соціального забезпечення в Україні: підручник / О. М. Ярошенко, Г. О. Барабаш, Н. М. Вапнярчук та ін.; за ред. О. М. Ярошенка. 4-те вид., переробл. і доповн. Харків: Право, 2015. С. 146–169.

Рошканюк В. М. Процедурні та процесуальні правовідносини у праві соціального забезпечення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право».* 2014. Вип. 25. С. 107–110.

Синчук С. М. Правовідносини соціального забезпечення: суб'єкти, зміст, об'єкти: монографія. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2015. 422 с.

Синчук С. М. Соціально-страхові правовідносини як різновид правовідносин соціального забезпечення. *Вісник Львівського університету.* 2014. Вип. 59. С. 266–276.

Синчук С. М. Щодо питання про обґрунтування сфери соціально-забезпечувальних відносин. *Вісник Львівського університету.* 2011. Вип. 53. С. 246–254.

Сташків Б. І. Юридичні факти в праві соціального забезпечення. Чернігів: Ред.-вид. комплекс «Деснянська правда», 2008. 260 с.

Чернявська Г. Критерії обґрунтування процедурних правовідносин соціального забезпечення. *Вісник Львівського університету.* 2013. Вип. 57. С. 263–271.

Шумило М. М. Підстави виникнення пенсійних правовідносин. *Юридична наука.* 2011. № 1. С. 135–138.

Шумило М. М. Правовідносини в пенсійному забезпеченні. *Правова держава: щорічник наукових праць.* 2012. Вип. 23. С. 276–284.

Шумило М. М. Система пенсійних правовідносин в солідарній пенсійній системі. *Науковий вісник Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича. Серія «Право».* 2013. № 660. С. 48–57.

Яковлева Г. О. До проблеми визначення поняття «суб'єкти права соціального забезпечення». *Право та інновації*. 2017. №2 (18). С. 69–74.

Яковлева Г. О. Проблеми правового регулювання та шляхи вдосконалення правового статусу суб'єктів права соціального забезпечення: монографія. Харків: Право, 2018. 336 с.

Яковлева Г.О. Основні ознаки, що характеризують суб'єктів права соціального забезпечення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2015. Вип. 33. Ч. 2. Т. 1. С. 159–163.

Тема 4. Соціальні ризики як підстава виникнення права на соціальне забезпечення

Питання для обговорення

1. Поняття та ознаки соціальних ризиків.
2. Види соціальних ризиків: страхові та нестрахові.
3. Порядок встановлення соціального ризику.

13. Капітан поліції Плешков загинув при затриманні злочинця. На його утриманні знаходилася 8-річна донька Галя і дружина – особа з інвалідністю 2 групи.

На які види соціального забезпечення мають право донька і дружина Плешкова? Якими нормативно-правовими актами це регулюється?

14. Громадянка Білорусії Кукушкіна є матір'ю двох дітей 3 і 5 років. 01 березня 2021 року за рішенням міграційних органів їй надано статус біженця в Україні. Вона звернулася до місцевих органів соціального захисту про надання допомоги відповідно до Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» та оформлення субсидії на оплату житлово-комунальних послуг.

На які види державних допомог має право Кукушкіна? Якими нормативно-правовими актами регулюється питання соціального забезпечення біженців?

15. Громадянин Ярмошук звернувся до районного управління соціального захисту населення із запитанням: чи має він право на допомогу як малозабезпечений громадянин, якщо живе окремо від батьків в іншому місті в гуртожитку? Його сукупний дохід за розрахунковий період є меншим від законодавчо встановленого (стипендія), однак він навчається на юридичному факультеті Національного університету «Запорізька політехніка» на платній формі навчання.

Надайте відповіді на поставлені питання.

16. Громадянин Бельгії Шнайдер у період туристичної поїздки до м. Одеса зламав ногу.

Чи має він право на отримання безкоштовної медичної допомоги в Україні? Якщо так, то з яких джерел така допомога має фінансуватися?

Список літератури

Бориченко К. В. Соціальні ризики як підстава надання соціального захисту сімей з дітьми. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки.* 2013. Вип. 3/2013. Т. 1. С. 134–136.

Гуменюк І. О. Поняття та значення соціального ризику в системі соціального страхування. *Актуальні проблеми держави і права.* 2002. Вип. 16. С. 540–542.

Кучма О. Л. Соціальний ризик і соціальний випадок: до питання про співвідношення понять. *Держава і право. Юридичні і політичні науки.* 2013. Вип. 59. С. 265–269.

Синчук С. М. Щодо проблеми нормативного та договірного визначення соціального ризику за правом соціального забезпечення. *Актуальні проблеми соціального права.* 2016. Вип. 2. С. 31–33.

Синчук С. Теорія соціального ризику за правом соціального забезпечення. *Право України.* 2003. №3. С.55–60.

Трунова Г. А. Категорія «бідність» у праві соціального забезпечення та проблема її подолання в Україні. *Юридична Україна.* 2021. № 6. С. 51–58.

Трунова Г. Страховий соціальний ризик у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 2. С. 105–107.

Чудик-Білоусова Н. І. Нові соціальні ризики як підстава соціального забезпечення в Україні. *Часопис Хмельницького університету управління та права*. 2015. № 1 (53). С. 82–108.

Яковлева Г. А. К проблеме правового регулирования социальной защиты внутренне перемещенных лиц. *Право и политика*. 2016. № 3. С. 31–36.

Яковлева Г. О. До визначення поняття та природи соціальних ризиків у праві соціального забезпечення. *Право та інновації*. 2018. № 2 (22). С. 49–53.

Яковлева Г. О. Особливості нормативно-правового визначення змісту соціального ризику у праві соціального забезпечення. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Випуск 4. Т. 1. С. 95–99.

Яковлева Г. О. Проблема соціального захисту малозабезпечених сімей в Україні в сучасних умовах. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Юридичні науки». 2016. Випуск 6-2. Т. 1. С. 83–86.

Яковлева Г. О. Соціальна підтримка як вид соціального забезпечення в Україні. *Visegrad journal on human rights*. 2016. № 6/1. С. 191–196.

Яковлева Г. О. Сутність та значення соціальної пільги як виду соціального забезпечення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2014. Випуск 29. Ч. 2. Т. 4/1. С. 187–190.

Т е м а 5. Загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: поняття, принципи, суб'єкти. Пенсійна система в Україні.

Питання для обговорення

1. Поняття загальнообов'язкового державного пенсійного страхування та його місце в системі загальнообов'язкового державного соціального страхування.

2. Структура системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

3. Основні суб'єкти солідарної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

4. Принципи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

5. Категорії осіб, які підлягають загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню.

6. Добровільна участь у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

7. Права й обов'язки застрахованих осіб та страхувальників.

8. Страхові внески: поняття, порядок обчислення і сплати.

9. Поняття та правові ознаки страхових пенсійних виплат.

17. На загальних зборах ОСББ завели розмову представники різних поколінь, які почали з'ясовувати, хто з них підлягає загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню і повинен сплачувати пенсійні внески в рамках ЄСВ:

1) чоловік, який має власний цех з виробництва взуття і зареєстрований, як фізична особа-підприємець;

2) голова правління акціонерного товариства;

3) здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти;

4) працюючий пенсіонер;

5) священнослужитель;

6) домогосподарка;

7) безробітний;

8) фізична особа, яка за договором підряду виконує ремонти у квартирах, не реєструючись підприємцем;

9) головний лікар приватної лікарні, який є одночасно власником цієї лікарні;

10) фермер;

11) приватний детектив;

12) жінка, яка перебуває у відпустці по догляду за дитиною до 6 років за медичними показаннями;

13) жінка, яка усиновила дитину і отримує допомогу по догляду за дитиною до 3-х років;

14) адвокат;

15) поліцейський;

16) екстрасенс.

Чи підлягають загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню фігуранти фабули? Якими правами та обов'язками наділені особи, застраховані у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування?

18. Працюючий пенсіонер Зінченко має сумніви щодо правильності нарахування йому пенсії. Він електронним листом звернувся до управління Пенсійного фонду України за місцем своєї реєстрації з метою отримання відповідей на такі запитання:

1) чи вправі пенсіонер знайомитися з матеріалами своєї пенсійної справи, зокрема, робити з неї виписки, виносити справу для ксерокопіювання? Чи можна ознайомитися з матеріалами пенсійної справи колеги з таким самим страховим стажем та заробітком?

2) чи можна в електронній формі подати заяву про перерахунок пенсії?

3) де знайти показники середньої заробітної плати в цілому по Україні у розрізі років?

4) у який спосіб застрахована особа може захистити свої права, якщо у системі персоніфікованого обліку відсутні відомості про внески, що мав би сплачувати за неї роботодавець за останні 2 роки роботи на умовах трудового договору? Яку відповідальність нестиме несумлінний роботодавець у такому разі?

5) хто має видати застрахованій особі свідоцтво про загальнообов'язкове державне соціальне страхування і яка відповідальність передбачена за незабезпечення цим свідоцтвом?

Проконсультуйте пенсіонера від імені фахівця управління Пенсійного фонду України.

19. У купе потягу Київ–Харків письменник, фізична особа-підприємець та аспірант почали з'ясовувати:

1) у якому розмірі та з якою періодичністю сплачує страховий внесок самозайнята особа та слухач аспірантури заочної форми навчання?

2) де акумулюються та на що витрачаються страхові внески? Чи покривають внески оплату праці працівників Пенсійного фонду України?

3) чи можна відстежити період, протягом якого сплачувалися страхові внески застрахованою особою та їх розмір?

4) хто звільняється від сплати внесків, не є застрахованою особою у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування?

5) чи можна добровільно сплачувати внески?

6) які категорії осіб займаються незалежною професійною діяльністю і чи можна до їх кола віднести аудиторів та архітекторів?

7) чи передбачає чинне законодавство пільговий режим щодо сплати ЄСВ?

Надайте обґрунтовані відповіді на запитання. Розкрийте механізм нарахування та сплати страхових внесків. У якій формі сплачуються внески? Чи існує звітність щодо сплати ЄСВ?

20. Скрипка є пенсіонером. Також він працює на умовах трудового договору на фабриці. Крім того, він зареєстрований як фізична особа-підприємець та здійснює підприємницьку діяльність у вільний від роботи час. Скрипка отримав 2 листи від Пенсійного фонду України з вимогою про сплату ЄСВ як фізична особа-підприємець.

Таку вимогу Скрипка вважає незаконною, оскільки він вже є суб'єктом сплати ЄСВ як найманий працівник, оскільки фабрика (роботодавець) вже сплачує за нього ЄСВ.

Проаналізуйте ситуацію та вирішіть спір на підставі положень чинного законодавства. Який порядок сплати ЄСВ передбачений для фізичних осіб-підприємців? Що становить базу нарахування ЄСВ на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування для працівників та фізичних осіб-підприємців? На які види виплат не нараховується ЄСВ?

С п и с о к л і т е р а т у р и

Атаманчук Н. І. Щодо застосування фінансових санкцій за несвоєчасну сплату єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування в Україні. *Право і суспільство*. 2015. № 2. С. 103–109.

Боднарук М. І. Правове регулювання соціального страхування в Україні: монографія. Чернівці: Чернів. нац. ун-т, 2014. 472 с.

Горбатенко О. В. Щодо змісту правовідносин з пенсійного забезпечення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2012. Вип. 19. С. 11–14.

Зіноватна І. В. Актуальні питання реформування солідарної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 4. С. 101–104. URL: http://pap.in.ua/4_2014/26.pdf.

Зіноватна І. В. Принцип єдності та диференціації правового регулювання пенсійних відносин. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2014. № 29. С. 112–119.

Пенсійні правовідносини в Україні: монографія / Н. М. Хуторян, Я. В. Сімутіна, М. П. Стадник та ін. Київ: Юрид. думка, 2013. 276 с.

Сільченко С. О. Механізм правового регулювання соціального страхування: теоретичні аспекти. *Держава і право*. 2012. № 56. С. 294–300.

Скоробагатько А. В. Єдність та диференціація правового регулювання пенсійного забезпечення в Україні: монографія. Київ: Освіта України, 2019. 580 с.

Соколовська А. М. Реформа єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування в Україні. *Фінанси України*. 2015. № 7. С. 7–23.

Стадник М. П. Принципи пенсійного забезпечення в Україні. *Держава і право*. 2012. Вип. 56. С. 307–311.

Тулай О. І. Актуальні проблеми діяльності Пенсійного фонду України. *Проблеми економіки*. 2016. № 1. С. 132–139.

Федчишина К. В. Співвідношення єдності та диференціації у пенсійному забезпеченні. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юрид. науки»*. 2015. № 3. С. 26–30.

Ширант А. А. Принципи пенсійного забезпечення: монографія. Київ: ДІА, 2012. 192 с.

Шумило М. М. Правовідносини у сфері пенсійного забезпечення в Україні: монографія. Київ: Ніка-Центр, 2016. 680 с.

Шумило М. М. Система пенсійних правовідносин в солідарній пенсійній системі. *Науковий вісник Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича*. «Серія Право». 2013. № 660. С. 48–57.

Шумило М. М. Сучасний стан та перспективи розвитку системи пенсійного забезпечення в Україні (за матеріалами наукового повідомлення на засіданні Президії НАН України 21 грудня 2016 р.). *Вісник Національної академії наук України*. 2017. № 2. С. 76–87.

Тема 6. Страховий стаж: поняття, види, порядок підтвердження.

Питання для обговорення

1. Страховий стаж: поняття та значення.
2. Види страхового стажу.
3. Періоди, які зараховуються до страхового стажу для обчислення пенсії.
4. Порядок обчислення страхового стажу.
5. Коефіцієнт страхового стажу.
6. Порядок підтвердження страхового стажу.

21. Чи зарахують до страхового стажу Складенко для призначення пенсії такі періоди:

- 1) час навчання у вищому закладі освіти (вересень 2003 р. – червень 2008 р.);
- 2) період реєстрації безробітним (липень 2008 р. – липень 2009 р.);
- 3) період роботи гірничим майстром компанії «Золото Камчатки» на Крайній Півночі Російської Федерації (серпень 2009 р. – 15 листопада 2013 р.);

4) волонтерство під час Революції Гідності (21 листопада 2013 р. – 25 лютого 2014 р.);

5) робота помічником-консультантом народного депутата України на громадських засадах (березень 2014 р. – серпень 2014 р.);

6) робота ювеліром-модельєром у власній майстерні (вересень 2014 р. – вересень 2015 р.);

7) період ув'язнення (жовтень 2015 р. – квітень 2016 р.; протягом цього періоду – працював у меблевому цеху колонії);

8) виступи на релігійних каналах та конфесійних Інтернет-ресурсах (липень 2017 р. і дотепер).

Проконсультуйте Скляренка. Чи не виникне складнощів під час оформлення пенсії у претендента на пенсійне забезпечення, якщо протягом трудової діяльності він двічі змінював прізвище?

22. Шевченко 19 років 9 місяців пропрацювала у цирку дресирувальницею хижаків. Через нещасний випадок вона 3 місяці була непрацездатною та завершила циркову кар'єру. Разом з чоловіком заснувала громадську організацію «4 лапи», що не має на меті отримання прибутку. Організація успішно функціонує останні півроку.

Після досягнення пенсійного віку Шевченко звернулася до управління ПФУ за призначенням пенсії за віком, проте фахівці управління не зарахували до її страхового стажу такі періоди:

1) роботу у віці з 15 до 17 років на родинній фермі по розведенню оленів у м. Магадан (Крайній Схід Росії). Жодних підтверджувальних документів за цей період претендентка на пенсію не надала, окрім фото на тлі ферми;

2) час догляду за племінницею до 3-х років, одинока мати якої померла під час пологів;

3) час навчання на курсах перукарів собак у професійній школі грумінгу протягом 3-х місяців.

Які із зазначених вище періодів діяльності Шевченко будуть зараховані до страхового стажу? Скільки місяців страхового стажу накопичилося у кандидатки у пенсіонери? Чи достатньо страхового стажу у Шевченко для призначення пенсії за віком? Як

підтвердити спірні періоди страхового стажу? Що таке трудовий стаж, чим він відрізняється від страхового стажу?

23. У серпні 2021 року відбулося виїзне засідання управління Пенсійного фонду України. Під час виїзного прийому громадян фахівцям управління було поставлено низку запитань щодо періодів, які зараховуються до страхового стажу, зокрема:

1) Бублик цікавиться, чи буде його робота продавцем Інтернет-магазину близько 1 року зарахована до страхового стажу;

2) голова профспілки футболістів Князев запитує, чи зараховують до його страхового стажу час роботи на виборній посаді;

3) помічник юрисконсульта Довгаль (не оформлений офіційно) вважає, що цей період роботи має бути йому зараховано до страхового стажу на підставі показань свідків;

4) Пігулкін практикував нетрадиційні методи лікування при приватній клініці протягом 6 місяців і цікавиться, чи буде йому цей період зараховано до страхового стажу;

5) Розенфельд 1 рік вивчав англійську мову у США і після повернення в Україну задався питанням, чи буде йому цей період зараховано до страхового стажу;

6) Забава 2 місяці розповсюджує лотерейні білети і хоче довідатися, чи доцільно продовжувати цю роботу з метою набуття страхового стажу;

7) Кулібін 2 роки на громадських засадах допомагав науковцям у розробці винаходу при НДІ, хоче довідатися, чи увійдуть йому ці роки до страхового стажу;

8) Соловей танцював та грав на ложках в ансамблі «Струмочок» при будинку культури останні 3 місяці, але не знає, чи буде цей період зараховано до його страхового стажу;

9) Квасоля працював штукатуром у будівельному загоні за радянських часів протягом літнього сезону і бажає дізнатися, чи буде йому зараховано цей період до страхового стажу;

10) дружина дипломата Зарудного, що перебувала з ним за кордоном за місцем проходження дипломатичної служби (з листопада 2017 р. і до цього часу), цікавиться, чи буде цей період зараховано до її страхового стажу;

11) водій Крутько 4 місяці перебував у лікарні в комі внаслідок ДТП і хвилюється, що втратив ці місяці страхового стажу;

12) журналістка Дзинь цікавиться, чи зарахують до її страхового стажу неповний місяць журналістської роботи у гарячій точці;

13) Хвиля хоче довідатися, чи буде зараховано до її страхового стажу тимчасову непрацездатність у той період, коли вона не була працевлаштована;

14) Золотоноша запитала, чи буде зараховано до її страхового стажу час проживання в м. Ленінграді в період блокади?

Проконсультуйте заявників щодо періодів, які будуть зараховані до страхового стажу, з посиланням на відповідні норми. Які існують форми підтвердження страхового стажу?

24. Янчук під час святкування 55-річного ювілею розповів онуку історію свого життя, сподіваючись, що той колись продовжить дідову справу.

Після школи Янчук 3 роки навчався в технікумі на денній формі навчання, а вечорами працював сторожем на фермі, 2 роки ніс військову службу в армії, далі було 5 років навчання в Харківському авіаційному інституті (денна форма навчання), 4 роки аспірантури в цьому ж закладі освіти, в подальшому працював пілотом протягом 15 років, а після травми хребта займався викладацькою діяльністю протягом останніх 9 років в Національному аерокосмічному університеті імені М. Є. Жуковського.

Яка загальна тривалість страхового стажу Янчука? Чи передбачена чинним законодавством пенсія за вислугу років для працівник авіації? Чи має Янчук право на пенсію за вислугу років за умови виходу на пенсію у липні 2016 року?

С п и с о к л і т е р а т у р и

Вишневецька С. В., Григолінський С. О. Страховий стаж як категорія трудового права і права соціального забезпечення. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2014. № 3. С. 85–89.

Заєць О. М., Кригіна Д. Г. Страховий стаж: поняття та умови обчислення. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 185–192.

Кучма О., Сіньова Л. Чинники, які впливають на пенсійне забезпечення: загальна характеристика та класифікація. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Юридичні науки. 2018. Вип. 2 (107). С. 51–54.

Мастюгіна Г. Обчислення страхового стажу та розміру пенсій приватних підприємців. *Вісник податкової служби України*. 2013. № 30 /31. С. 44–45.

Оклеї І. В. Страховий стаж, його зміст та значення в системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. *Держава і право*. Київ, 2006. Вип. 32. С. 332–338.

Хуторян Н. М., Сімутіна Я. В., Шумило М. М. Проблеми застосування трудового та пенсійного законодавства: монографія. К.: Ніка-Центр, 2015. 316 с.

Швець Н. М. Страховий стаж: поняття і юридичне значення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 1. С. 77–81.

Т е м а 7. Пенсійне забезпечення в системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування

Питання для обговорення

1. Загальна характеристика солідарної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

2. Види пенсійних виплат у солідарній системі.

3. Пенсія за віком: поняття; умови призначення пенсії за віком (віковий ценз, страховий стаж); розрахунок розміру пенсії за віком; механізм підвищення розміру пенсії за віком у разі відстрочки часу її призначення; мінімальний та максимальний розмір пенсії за віком.

4. Пенсія по інвалідності: поняття; порядок призначення пенсії по інвалідності внаслідок загального захворювання; групи інвалідності; визначення страхового стажу для призначення пенсії по інвалідності; оформлення документів для призначення пенсій по інвалідності; розмір пенсії по інвалідності залежно від групи інвалі-

дності; період, на який призначається пенсія по інвалідності; строк виплати пенсії по інвалідності в разі зміни групи інвалідності або відновлення працездатності.

5. Пенсія у зв'язку з втратою годувальника: поняття; коло забезпечуваних осіб; градація страхового стажу; розмір пенсії у зв'язку з втратою годувальника; період, на який призначається пенсія у зв'язку з втратою годувальника; зміна розміру пенсії; призначення однієї пенсії у зв'язку з втратою годувальника на всіх членів сім'ї; виділення частки пенсії; строки звернення за призначенням пенсії.

25. Тихомирова, Свиридова і Рязанова звернулися до управління Пенсійного фонду України за призначенням пенсії за віком.

Тихомирова досягла 60 років, має 15 років страхового стажу.

Свиридова досягла 63 років, має 27 років страхового стажу, отримує пенсію у зв'язку з втратою годувальника.

Рязанова досягла 62 років, має 24 роки 6 місяців страхового стажу.

Хто з фігурантів фабули може претендувати на призначення пенсії за віком? Чи вигідно Свиридовій переходити на пенсію за віком? Чи можуть претендентки на пенсійне забезпечення докупити страховий стаж?

26. Либідь претендує на пенсію за віком. За рік до досягнення пенсійного віку вона звернулася із заявою про призначення пенсії за віком до управління Пенсійного фонду України.

Із досьє Либідь:

- 1) навчання в інституті – 5 років;
- 2) робота медичною сестрою в поліклініці – 2 роки;
- 3) надання послуг медсестри на дому за приватними викликами (без офіційного працевлаштування) – 1 рік;
- 4) реєстрація безробітною – півроку;
- 5) курси підвищення кваліфікації – 2 місяці;
- 6) робота після атестації старшою медсестрою в реанімаційному відділенні лікарні – півтора року;

7) відпустка у зв'язку з вагітністю та пологами та по догляду за дитиною до 3-х років;

8) робота медсестрою в зоні проведення АТО – 1 рік;

9) відпустка по догляду за дитиною до 3-х років.

Які періоди включаються до страхового стажу Либідь? Якою є загальна тривалість страхового стажу Либідь? Чи може Либідь претендувати після досягнення пенсійного віку на пенсію за віком?

27. Громадяни Гайдай, Вакулін, Лениць і Моргунов після визнання МСЕК особами з інвалідністю звернулися до управління соціального захисту населення за призначенням пенсії по інвалідності.

Із досьє претендентів у пенсіонери:

Прізвище	Вік	Страховий стаж	Причина інвалідності	Група інвалідності
Гайдай	21 рік	відсутній стаж	каліцтво, одержане внаслідок участі у масових акціях протесту під час Революції Гідності	I група
Вакулін	25 років	1 рік 6 місяців	інвалідність з дитинства, зумовлена пологовою травмою	II група
Лениць	30 років	4 роки 11 місяців	загальне захворювання	III група
Моргунов	35 років	13 років	нещасний випадок на виробництві	III група

Чи за адресою звернулися фігуранти фабули за призначенням пенсії по інвалідності? Хто з претендентів на пенсійне забезпечення набув право на призначення пенсії по інвалідності?

28. Із Конєвим під час виконання роботи на заводі стався нещасний випадок. У березні поточного року він звернувся до МСЕК для встановлення групи інвалідності. Інвалідність Конєву встановили строком на 1 рік. Через 3 місяці після огляду МСЕК Конєв досяг пенсійного віку, тому на подальший повторний огляд не з'явився.

Чи правильні дії Конєва? Проаналізуйте механізм встановлення інвалідності. На які строки встановлюється інвалідність? Які наслідки матиме нез'явлення на переогляд до МСЕК у встановлений термін? Скільки існує груп інвалідності? Чи мають групи інвалідності підгрупи? Які вам відомі причини інвалідності? Назвіть строки виплати пенсії по інвалідності в разі зміни групи інвалідності або відновлення працездатності.

29. Малюк 2 серпня втопився у 35-річному віці (мав страховий стаж – 13 років). Його дружина через 9 місяців 20 днів після смерті чоловіка народила двійню. Вона перебуває у відпустці по догляду за дітьми до досягнення 3-х років. Померлий чоловік за життя втратив батьків та був усиновлений подружжям Грачових.

Хто з фігурантів фабули може претендувати на пенсію у зв'язку з втратою годувальника?

30. Мати трьох дітей Весела після смерті чоловіка звернулась із заявою про призначення пенсії у зв'язку з втратою годувальника. Вік дітей – 10, 8, 5 років. Двоє дітей – від першого шлюбу, не усиновлені, але знаходились на вихованні у вітчима більше 6 років. Страховий стаж померлого годувальника – 10 років. Він помер у віці 34 роки внаслідок загального захворювання.

На кого із членів сім'ї Веселого може бути призначено пенсію у зв'язку з втратою годувальника? На який період призначається пенсія у зв'язку з втратою годувальника? У якому розмірі призначається пенсія у зв'язку з втратою годувальника? Чи отримали б пенсію члени сім'ї померлого, якби страховий стаж годувальника становив 7 років?

31. 15 листопада у Швидкої після операції помер чоловік, шлюб з яким не був зареєстрований в органах РАЦСу. У січні Шви-

дка звернулася до суду із заявою про встановлення факту перебування на утриманні померлого і втрати джерела засобів існування.

В обґрунтування заяви Швидка вказала, що вона перебувала в цивільному шлюбі з 2000 р. На час смерті чоловіка вона мешкала разом з ним, що підтверджується актом з місця проживання. На даний час Швидка отримує пенсію за віком у меншому розмірі, ніж вона могла б отримувати у зв'язку з втратою годувальника. Оскільки Швидка непрацевдатна, до того ж втратила додаткове джерело засобів до існування, заявниця вважає, що відповідно до ст. 36 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» вона має право на призначення пенсії у зв'язку з втратою годувальника.

Чи має Швидка право на призначення пенсії у зв'язку з втратою годувальника? Чи повинно підприємство, на якому працював годувальник, виплатити допомогу на поховання членам родини померлого?

32. У Крижної на 54-му році життя внаслідок хвороби помер чоловік, який останні 15 років працював приватним детективом, а до того часу 17 років пропрацював юрисконсультом у приватній фірмі. На утриманні дружини померлого залишилося двоє дітей: дочка 14 років і 20-річний син – студент денної форми навчання. Після поховання чоловіка Крижна звернулася до районного управління праці та соціального захисту населення із заявою про призначення їй пенсії у зв'язку з втратою годувальника та про виплату допомоги на поховання.

Хто в даному випадку виступає суб'єктом права на пенсію та на виплату допомоги на поховання? Які органи призначають пенсію у зв'язку з втратою годувальника і допомогу на поховання? Назвіть джерела фінансування виплати допомоги на поховання та пенсії за фабулою задачі.

Список літератури

Аніщенко О. В., Мамонтова Л. В. Особливості призначення та розрахунків пенсій по інвалідності. *Теорія та практика судової*

експертизи і криміналістики: зб. наук. пр. Харків: Право, 2016. Вип. 16. С. 348–356.

Беседін В. Ф. Сучасні проблеми і тенденції в пенсійному забезпеченні населення України *Університетські наукові записки: часопис*. 2017. № 1 (61). С. 131–140.

Дробот Ж. А. Правове регулювання пенсійного страхування у разі втрати годувальника: монографія. Черкаси: Вид-во Чабаченко Ю. А., 2011. 194 с.

Зіноватна І. В. Пенсія у зв'язку з втратою годувальника в системі загальнообов'язкового державного соціального страхування. *Право та інновації*. 2017. № 2 (18). С. 86–91.

Каптар Г. Г. Пенсійне забезпечення за віком в умовах пенсійної реформи: сучасний стан та шляхи вдосконалення. *Форум права*. 2014. № 4. С. 167–174.

Коробенко Н. П. Пенсійне забезпечення по інвалідності в солідарній системі України: монографія. Київ: Вид-во Акад. праці і соц. відносин Федер. проф. спілок України, 2011. 172 с.

Михайлова І. Ю. Правове регулювання пенсійного забезпечення за віком у солідарній пенсійній системі України: монографія. Хмельницький: Вид-во Хмельн. ун-ту упр. та права, 2013. 187 с.

Можечук Л. В. Правова сутність пенсійного забезпечення України як однієї із основних гарантій соціального розвитку. *Право та державне управління*. 2018. №1 (30). Т. 1. С. 99–104.

Орловський О. Правова природа модернізації пенсійного забезпечення за віком на пільгових умовах. *Підприємництво, госп-во і право*. 2020. № 5. С. 102–106.

Похил Н. Шляхи модернізації загальнообов'язкового державного пенсійного страхування та недержавного пенсійного забезпечення в Україні. *Підприємництво, госп-во і право*. 2018. № 12. С. 234–238.

Скоробагатько А. В. Пенсії за вислугу років – особливий вид пенсійних виплат у солідарній системі пенсійного забезпечення України. *Держава і право*. 2012. № 55. С. 323–328.

Факас І. Б. Захист права на пенсійне забезпечення у зв'язку із втратою годувальника. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2014. № 1. С. 118–123.

Хуторян Н. М., Шумило М. М. (ред.) Правові проблеми пенсійного забезпечення в Україні: монографія. Київ: Ін Юре, 2012. 540 с.

Т е м а 8. Накопичувальна система загальнообов'язкового пенсійного страхування

Питання для обговорення

1. Міжнародний досвід запровадження накопичувальної пенсійної системи.
2. Суб'єкти накопичувальної системи пенсійного страхування.
3. Види пенсійних виплат за рахунок коштів накопичувальної системи пенсійного страхування.
4. Порядок укладення та оплати договору страхування довічної пенсії.
5. Умови та порядок отримання одноразової виплати.
6. Види довічних пенсій.
7. Зберігання пенсійних активів Накопичувального фонду.

33. Застрахована особа Возний має сумніви щодо необхідності запровадження накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. За допомогою Порталу електронних послуг він звернувся до Пенсійного фонду України з метою отримання відповідей на такі запитання:

- 1) чому солідарна пенсійна система не спроможна забезпечити гідне життя пенсіонерів?
- 2) чи передбачають пенсійні системи інших країн світу накопичувальну систему?
- 3) на яких засадах працюватиме накопичувальна система в Україні?
- 4) які передбачені джерела формування накопичувальної системи пенсійного страхування і на що будуть спрямовані кошти накопичувальної системи?
- 5) з чого складаються пенсійні активи накопичувальної системи пенсійного страхування?

б) який встановлений порядок управління пенсійними активами Накопичувального фонду?

7) чи існують гарантії від знецінення або розкрадання коштів накопичувальної системи?

8) основні напрями інвестиційної політики та нормативи інвестування пенсійних активів накопичувальної системи.

Проконсультуйте застраховану особу від імені фахівця управління ПФУ.

34. Яковенко 1995 року народження після закінчення університету влаштувався на роботу до IT-компанії «SoftServe» помічником з підбору персоналу (Recruitment Assistant) і отримує заробітну плату на рівні 18 200 грн. У листопаді 2021 року на Урядову порталі він ознайомився з інтерв'ю Міністра соціальної політики України про перспективи запровадження накопичувальної пенсійної системи і його зацікавили наступні питання:

1) чи визнається він учасником накопичувальної системи пенсійного страхування?

2) чи має він право прийняти рішення не сплачувати страхові внески до накопичувальної системи пенсійного страхування?

3) чи планується запровадження “професійної накопичувальної системи” і чи передбачена в ній додаткова пільга для осіб, які працюють повний робочий день за комп'ютером?

4) яким чином запроваджуються фінансування накопичувальної системи? Чи збільшаться податки та збори для фінансування накопичувальної системи? Якщо так, то хто повинен їх сплачувати (працівник або роботодавець)?

Надайте обґрунтовані відповіді на запитання.

35. Антоніна Мазур (43 років) та Анатолій Мазур (45 років) мають двох дітей: Роман (10 років) і Юлія (12 років). В майбутньому вони бажають отримати додаткову частину пенсійних виплат за рахунок накопичувальної пенсійної системи, однак не можуть визначитися з видом довічної пенсії.

Які види довічних пенсій передбачені у накопичувальній пенсійній системі? Яким чином визначається розмір довічної пенсії? Який порядок укладення та оплати договору страхування довічної

пенсії? Чи зможуть успадкувати довічну пенсію Роман та Юлія у разі смерті їхніх батьків?

36. Державний службовець Лазебний планує після припинення державної служби у зв'язку з виходом не пенсію переїхати на постійне місце проживання до Лондону, де мешкає його донька. Його цікавлять такі запитання, пов'язанні із запровадженням накопичувальної пенсійної системи:

1) чи має він право на отримання одноразової виплати за рахунок коштів накопичувальної системи пенсійного страхування?

2) які умови та порядок встановлені для отримання одноразової виплати;

3) чи може він у заповіті визначити свою доньку спадкоємцем коштів, що обліковуюватимуться на його накопичувальному пенсійному рахунку?

Проаналізуйте чинне та перспективне законодавство щодо умов та порядку отримання одноразової виплати за рахунок коштів накопичувальної системи пенсійного страхування і надайте відповіді на запитання.

Список літератури

Боровик П. Тенденції розвитку вітчизняного пенсійного страхування. *Вища школа*. 2018. № 9. С. 58–67.

Гузик Т. Другий рівень: матеріали. *Вісник Пенсійного фонду України*. 2010. № 5. С. 16–19.

Зіноватна І. В. Актуальні питання реформування солідарної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 4. С. 101–104. URL: http://pap.in.ua/4_2014/26.pdf

Кременчук І. Накопичувальний пенсійний фонд як одна із складових пенсійного забезпечення в Україні. *Підприємництво, госп-во і право*. 2007. № 5. С. 100–103.

Похил Н. Шляхи модернізації загальнообов'язкового державного пенсійного страхування та недержавного пенсійного забезпечення в Україні. *Підприємництво, госп-во і право*. 2018. № 12. С. 234–238.

Скіпенко Р. Е. Накопичувальне пенсійне страхування та його роль у забезпеченні соціального захисту. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2011. № 21. С. 446–453.

Скіпенко Р. Е. Проблеми функціонування накопичувальної системи пенсійного забезпечення. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2011. № 22. С. 530–537.

Трунова Г. А. Окремі проблеми реформування системи пенсійного забезпечення в Україні. *Юридична Україна*. 2020. № 9. С. 75–79.

Юровська В. В. Накопичувальна пенсійна система: актуальні питання. *Право та інновації*. 2021. № 2. С. 52–57.

Rudyk V. International experience of retirement insurance and its implementation in Ukraine. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2017. Вип. 2 (191). С. 32–37.

Т е м а 9 . Спеціальне пенсійне забезпечення

П и т а н н я д л я о б г о в о р е н н я

1. Поняття і види спеціального пенсійного забезпечення.
2. Пенсійне забезпечення за особливостями професійного статусу.
3. Пенсійне забезпечення за особливостями соціального статусу.
4. Пенсії за особливі заслуги перед Україною.
5. Спеціальне пенсійне забезпечення за віком.
6. Пенсійне забезпечення за вислугу років окремих професій і окремих галузей економіки.

37. 15 листопада 2018 року до управління Пенсійного фонду України за призначенням пенсії за вислугу років відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» звернувся громадянин Грицак, 19.07.1991 року народження, військового звання – майор.

Згідно з представленими документами заявник має 25 років 6 місяців служби в органах внутрішніх справ. Розмір грошового за-

безпечення на день звільнення з органів внутрішніх справ становить 17456,28 грн., має на утриманні сина 2005 року народження.

Чи має Грицак. право на пенсію за вислугу років, в якому розмірі її слід призначати?

38. У жовтні 2021 року Клименку виповнилося 60 років; загальний трудовий стаж – 28 роки та 3 місяці; був чемпіоном Європи у своєму виді легкої атлетики.

Чи має Клименко право на пенсію за Законом України «Про пенсії за особливі заслуги перед Україною»?

39. Савченку виповнилося 55 років. Його страховий стаж 31 рік і 3 місяці. 12 років і 5 місяців він працював газівником доменних печей.

Чи має право Савченко на пенсію за віком на пільгових умовах? Якими нормативно-правовими актами регулюється порядок надання цього виду пенсій?

40. Григоренко пропрацював дресирувальником диких звірів протягом 18 років. Його загальний трудовий стаж – 28 років. Крім того, два роки він перебував у лавах Збройних Сил України.

Якими нормативно-правовими актами регулюється порядок надання пенсій за вислугу років? Чи зараховується час перебування на військовій службі до спеціального стажу? Чи має Григоренко право на пенсію за вислугу років?

41. Луцький, якому виповнилося 57 років, має 31 рік 10 днів загальному стажу роботи, із них 7 років 11 місяців працює машиністом електровозів металургійного цеху трубного виробництва. Адміністрація атестацію робочого місця не проводила. Крім того, заявник з 1963 року до 1969 року перебував у місцях позбавлення волі (працював електрозварником), і просить зарахувати цей період у стаж для призначення пенсії. Протягом періоду з 1963 року він не підлягав державному соціальному страхуванню.

Обчисліть тривалість загального та спеціального стажу Луцького для призначення пенсії. Чи передбачені у законодавстві

випадки зарахування до трудового стажу особи роботи під час відбування покарання у вигляді позбавлення волі?

42. Клименко з 1978 року працював в одній з установ МВС майстром, старшим майстром, начальником цеху. В березні 1994 року був обраний сільським головою, де працює по теперішній час.

Клименко звернувся за консультацією з питання, чи зараховуються роки служби в органах внутрішніх справ до стажу, який дає право на пенсію за вислугу років? Дайте юридичну консультацію.

43. Носов, дата народження якого 18.06.1993 року, 27 січня 2019 року звернувся до управління Пенсійного фонду за призначенням пенсії за вислугу років відповідно до Закону України «Про прокуратуру». Згідно з наданими документами його стаж роботи становить 24 роки 7 місяців, в тому числі:

2 роки – строкова військова служба;

2 роки 6 місяців – половина строку навчання на юридичному факультеті ВНЗ (денна форма);

9 років 1 місяць – слідчий прокуратури;

9 років – прокурор.

Заробітна плата, на яку нарахований єдиний внесок, одержувана перед місяцем звернення за призначенням пенсії, становить 37438,89 грн.

Чи має Носов право на пенсію за вислугу років відповідно до Закону України «Про прокуратуру»? Якщо так, то в якому розмірі?

44. Кузьменко працювала в аптеці провізором. З настанням пенсійного віку вона вийшла на пенсію та отримувала пенсію за вислугу років. Завідувачка аптеки, в якої вона працювала, звернулась до неї з пропозицією влаштуватися на роботу в ту ж саму аптеку касиром.

Кузьменко запитала у юриста, чи має право вона працювати та одночасно отримувати пенсію за вислугу років? Чи повинна вона повідомити ПФУ про працевлаштування? З'ясуйте умови призначення пенсії за вислугу років.

Список літератури

Безкровний Є. Реалізація прокурором права на пенсійне забезпечення. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2017. № 3. С. 8–16.

Вишновецька С. До питання про доцільність збереження пільгового пенсійного забезпечення льотного складу авіації. *Право України*. 2012. № 6. С. 107–114.

Зіноватна І. В. Колізії в правовому регулюванні спеціального пенсійного забезпечення. *Право та інновації*. 2016. № 1 (13). С. 166–171.

Заставний В. Л. Пенсійне право в умовах сьогодення: науково-теоретичний аспект. *Соціальне право*. 2017. № 1. С. 17–27.

Орловський О. Правова природа модернізації пенсійного забезпечення за віком на пільгових умовах. *Підприємництво, госп-во і право*. 2020. № 5. С. 102–106.

Похил Н. Шляхи модернізації загальнообов'язкового державного пенсійного страхування та недержавного пенсійного забезпечення в Україні. *Підприємництво, госп-во і право*. 2018. № 12. С. 234–238.

Радченко О. М. Особливості пенсійного забезпечення військовослужбовців за вислугу років. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2019. Т. 1. № 56. С. 127–130.

Скоробагатько А. В. Деякі правові аспекти пільгового правового забезпечення працівників річкового і морського флоту. *Вісник Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова*. 2011. Т. 16. Вип. 9. С. 91–98.

Скоробагатько А. В. Єдність та диференціація правового регулювання пенсійного забезпечення в Україні: монографія. Київ: Освіта України, 2019. 580 с.

Скоробагатько А. В. Пенсії за вислугу років – особливий вид пенсійних виплат у солідарній системі пенсійного забезпечення України. *Держава і право*. 2012. № 55. С. 323–328.

Харитоновна Л. І. Пенсійне забезпечення працівників водного транспорту. *Актуальні проблеми держави і права*. 1997–2006. № 28. С. 261–266.

Тема 10. Порядок призначення, обчислення та виплати пенсій за загальнообов'язковим державним пенсійним страхуванням

Питання для обговорення

1. Порядок звернення за призначенням пенсії.
2. Подання й оформлення документів для призначення пенсії.
3. Строки призначення та перерахунку пенсії.
4. Виплати (доходи), що враховуються в заробітну плату (дохід) застрахованої особи для обчислення пенсії.
5. Періодичність і порядок виплати пенсій.
6. Виплата пенсії за минулий час.

45. Авраменко 1960 року народження звернувся до управління Пенсійного фонду за консультацією. У 2021 році йому виповнилося 60 років, він має 18 років страхового стажу.

Авраменко запитує коли він зможе вийти на пенсію? Назвіть умови призначення пенсії за віком.

46. В територіальне управління Пенсійного фонду України звернувся пенсіонер Руденко із запитанням наступного змісту: «Я пенсіонер, отримую пенсію через відділення банку «Аваль». Вирішив не знімати свою пенсію протягом шести місяців, щоб накопити велику суму. Проте мені повідомив спеціаліст управління Пенсійного фонду, що виплату моєї пенсії буде припинено у зв'язку з тим, що я її не отримував протягом шести місяців поспіль».

Чи правомірні дії Пенсійного фонду? Дайте відповідь, посилаючись на нормативні акти.

47. До управління Пенсійного фонду України звернувся громадянин Бакуменко із проханням дати роз'яснення з наступного питання. На теперішній час він отримує пенсію по інвалідності III групи внаслідок загального захворювання, проте через тиждень у нього виникає право на призначення пенсії за віком.

З якого дня Бакуменко буде отримувати пенсію за віком? Які умови переведення з пенсії по інвалідності на пенсію за віком? Чи повинен Пенсійний фонд України самостійно обирати для особи більш вигідний варіант пенсійного забезпечення?

48. Кульченко досяг віку 60 років 1 січня 2018 року. Сталося так, що на той час він мав лише 14 років страхового стажу, оскільки деякий час працював за кордоном, а після повернення – без оформлення трудових відносин на ринку. З 2 січня 2018 року був прийнятий на роботу сторожем в будівельну фірму.

У жовтні 2019 року Кульченко звернувся до адвоката із запитом про те, чи зможе він набути право на пенсію за віком і яким чином.

49. До управління Пенсійного фонду України звернувся Дьяченко з проханням роз'яснити йому наступне питання: «Незабаром мені виповнюється 60 років, у зв'язку з чим я набуваю право на призначення пенсії за віком, проте в день виникнення права на звернення за призначенням пенсії мене не буде в місті. Чи може моя донька подати заяву про призначення мені пенсії за віком?»

Прокоментуйте дану ситуацію посилаючись на нормативні акти.

Список літератури

Аніщенко О. В.; Мамонтова Л. В. Особливості призначення та розрахунків пенсій по інвалідності. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2016. № 16: С. 348–356.

Білик І. Порядок визначення заробітної плати (доходу) для обчислення пенсії у разі втрати документів про її нарахування та виплату. *Юридичний журнал*. 2007. № 5. С. 32–34.

Маняк О. Оформлення виходу працівника на пенсію. *Праця і закон*. 2012. № 5. С. 26–29.

Мастюгіна Г. Призначення пенсії незалежно від місця реєстрації. *Вісник. Право знати все про податки і збори*. 2016. № 38. С. 45.

Никитенко В. Порядок призначення пенсій у разі переходу з виду на вид. *Вісник Пенсійного фонду*. 2004. № 5. С. 30–32.

Прийменко О. С. Процедура виділення частки пенсії в разі втрати годувальника. *Право і суспільство*. 2015. № 3. С. 69–73.

Сташків Б. І. Проблеми пенсійного забезпечення: навч. вид. Чернігів: ЧДПСТП, 2011. 140 с.

Тищенко О.В. Проблеми правового регулювання виплати пенсій за віком громадянам України, які виїхали на постійне місце проживання за кордон. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 5. С. 66–72.

Хуторян Н. М., Шумило М. М. та ін. Право на пенсію та його реалізація за сучасним законодавством України: довідник. Київ: Юридична думка, 2012. 208 с.

Чернявська Г. Поняття, правові ознаки та види представництва під час реалізації права на соціальне забезпечення. *Вісник Львівського університету. Сер. юридична*. 2014. № 59. С. 289–298.

Шамбір Н. Чи можна брати довідку про зарплату за кілька років до досягнення пенсійного віку? *Кадровик. Трудове право і управління персоналом: щомісяч. профес. журн.* 2011. № 9. С. 78–79.

Шумило М. М. Процедурно-організаційні правовідносини щодо припинення пенсійних виплат. *Альманах права*. 2016. № 7. С. 409–413.

Тема 11. Недержавне пенсійне забезпечення: порядок організації, суб'єкти, види пенсійних виплат

Питання для обговорення

1. Суб'єкти недержавного пенсійного забезпечення.
2. Принципи, на підставі яких здійснюється недержавне пенсійне забезпечення.
3. Порядок укладення пенсійного контракту та його зміст.
4. Пенсійна схема.
5. Види пенсійних виплат.
6. Підстави, умови та строки здійснення пенсійних виплат.
7. Успадкування пенсійних активів.

50. Між пенсійним фондом та вкладником ТОВ «Зірка» укладено пенсійний контракт. Відповідно до умов контракту учасник пенсійного фонду має право на отримання пенсії у 52 роки, з урахуванням 30 років страхового стажу. За тиждень до настання дати пенсійного віку, обраного учасником, він повідомив, що бажає змінити визначений раніше пенсійний вік.

Чи має право учасник на отримання пенсії, зміну пенсійного віку та в якому порядку ?

51. Після настання пенсійного віку Івановим було прийнято рішення укласти договір страхування довічної пенсії. Страхова організація, яка уклала договір страхування довічної пенсії з Івановим виставила рахунок та повідомила, що договір буде діяти з моменту його оплати. Івановим було зазначено, щоб страхова організація зняла кошти з пенсійного рахунку з метою оплати договору страхування. Але страховою організацією Іванову було відмовлено в знятті коштів з пенсійного рахунку для оплати договору страхування.

Який порядок оплати договору страхування довічної пенсії?

52. На користь Артемова між вкладником та пенсійним фондом було укладено пенсійний контракт. Учасник фонду загинув в дорожньо-транспортній пригоді. Через 7 місяців родичі заявили право на спадщину. Артемова намагалися з'ясувати, що вони мають успадкувати та на яких умовах.

Чи мають право спадкоємці отримати пенсійні виплати з врахуванням усіх вищевказаних обставин? Які дії їм необхідно вчинити з метою отримання пенсійних виплат?

53. Базюк є учасником Корпоративного недержавного пенсійного фонду Національного банку України. Внаслідок певних життєвих обставин він зі своєю родиною був вимушений прийняти рішення виїхати на постійне проживання за межі України.

Базюк звернувся до юриста недержавного пенсійного фонду Національного банку України із наступними запитаннями: Чи може він отримати одноразову пенсійну виплату? Які документи не-

обхідні для її отримання у разі виїзду за кордон? Як отримати цю виплату спадкоємцю у разі смерті учасника Фонду?

С п и с о к л і т е р а т у р и

Абакумова В. І., Баланюк Н. Ю. Удосконалення контрольно-наглядової діяльності за недержавними пенсійними фондами *Форум права*. 2016. № 1. С. 5–9.

Андропова В. Правове регулювання юридичної відповідальності суб'єктів правовідносин у сфері недержавного пенсійного забезпечення. *Юридичний вісник*. 2017. № 2. С. 96–100.

Бомбергер І. Л. До питання запровадження недержавного спеціального пенсійного забезпечення. *Право і суспільство*. 2014. № 3. С. 115–121.

Горбачова О. О. Адміністратор недержавного пенсійного фонду як представник НДФ у відносинах з недержавного пенсійного забезпечення за договором про адміністрування. *Наук. вісн. Ужгородського нац. ун-ту. Серія «Право»*. 2013. Вип. 22. т. 1. ч. 1. С. 132–138.

Грудзевич І. Т. Недержавне пенсійне забезпечення: проблеми і перспективи. *Вісник Одеського національного університету. Економіка*. 2013. № 18. Вип. 3 (1). С. 102–105.

Небаба Н. О. Система недержавного пенсійного забезпечення в Україні: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку. *Молодий вчений*. 2014. № 12. С. 41–44.

Прилипка С. М. Недержавне пенсійне забезпечення у системі соціального захисту в Україні. *Проблеми законності*. 2000. Вип. 43. С. 63–66.

Сокоринський Ю. В. Особливості та зміст недержавного пенсійного забезпечення. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Юриспруденція. 2018. № 36. Т. 2. С. 72–76.

Юровська В. В. Система недержавного пенсійного забезпечення: український та зарубіжний досвід. *Право та державне управління*. 2021. № 4. С. 83–87.

Т е м а 12. Загальнообов'язкове державне соціальне

страхування на випадок безробіття

Питання для обговорення

1. Поняття та принципи загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття.
2. Суб'єкти та об'єкт загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття.
3. Особи, які підлягають страхуванню на випадок безробіття.
4. Підходяща робота.
5. Право громадян на матеріальне забезпечення за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням на випадок безробіття.
6. Умови та тривалість виплати допомоги по безробіттю.
7. Припинення, відкладення виплат матеріального забезпечення на випадок безробіття та скорочення їх тривалості.

54. Черненко працював на заводі 26 років. У 2020 році йому виповнилося 59 років. У зв'язку зі скороченням чисельності або штату працівників його звільнено з роботи. Черненко звернувся до центру зайнятості із заявою про реєстрацію його безробітним і виплату допомоги по безробіттю. У районному центрі зайнятості йому було відмовлено з поясненням, що Черненко є особою передпенсійного віку і має право на пенсію.

Чи правомірна відмова Фонду? Куди можна оскаржити відмову Фонду?

55. До Харківського обласного центру зайнятості звернувся безробітний Борисенко із проханням надати йому одноразову виплату допомоги по безробіттю для організації підприємницької діяльності. Під час проведення реєстрації безробітного Борисенка працівник центру зайнятості дізнався, що рік тому Борисенко був зареєстрований як суб'єкт підприємницької діяльності. В отриманні одноразової допомоги безробітному Борисенку було відмовлено.

Чи правомірні дії працівників центру зайнятості? Який порядок виплати одноразової допомоги по безробіттю для організації безробітним підприємницької діяльності?

56. Авраменко звернувся до центру зайнятості з метою отримання допомоги по безробіттю та вимогою зарахування до страхового стажу навчання у вищому навчальному закладі Республіки Польща. Він розповів, що після закінчення вищого навчального закладу в Україні 4 роки працював менеджером компанії, а потім вирішив продовжити навчання у магістратурі (денна форма) за кордоном. У центрі зайнятості йому відмовили у зарахуванні навчання до страхового стажу при обчисленні допомоги по безробіттю.

З'ясуйте порядок підтвердження перерви страхового стажу. За яких умов диплом про освіту, виданий вищим навчальним закладом Республіки Польща, може враховуватись при обчисленні допомоги по безробіттю?

57. Журбін був зареєстрований як безробітний і отримував допомогу по безробіттю. 21 травня 2020 року йому дали направлення на роботу. 4 червня того ж року Журбін прийшов на чергову перереєстрацію як безробітний і пояснив, що не зміг з'явитися на переговори щодо працевлаштування, оскільки погане себе почував. До лікаря він не звертався, тому що був впевнений, що скоро видужає. Центр зайнятості скоротив виплату допомоги по безробіттю на строк 60 днів.

Які умови та порядок призначення допомоги по безробіттю та причини скорочення строку її виплати. Чи законне рішення центру зайнятості?

58. У червні 2020 року Дніпропетровський обласний центр звернувся до суду із позовом до Несторова про повернення допомоги по безробіттю в період з 26.01.2020 року по 18.05.2020 року, як такої що отримана ним неправомірно. Свої вимоги позивач мотивував тим, що 26 січня 2020 року Несторов звернувся до обласного центру зайнятості для отримання статусу безробітного, проте приховав відомості, що станом на вказану дату ще перебував в цивільно-правових відносинах з надання послуг з ДТСК Дніпровські Електромережі .

Суд першої інстанції, відмовляючи в задоволенні вказаних позовних вимог, виходив з того, що Несторов не був найманим працівником, а працював за цивільно-правовим договором, який розірвав 26.01.2020 року. Тому у його діях немає приховування факту виконання роботи.

Яке рішення має прийняти суд апеляційної інстанції? Чи є підстави для відмови у наданні статусу безробітного та для припинення такої реєстрації.

Список літератури

Закерничний П. І. Правове регулювання відносин у сфері зайнятості населення. *Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова. Серія «Правознавство»*. 2014. т. 19. Вип. 3(24). С. 80–87.

Мельничук Н. О. Правовий статус безробітного: теоретико-правова характеристика. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2014. № 12. Т. 2. С. 66–69.

Москаленко О. В. До питання про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття. *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. Вип. 63. С. 356–361.

Чернявська Г. Види процедурних правовідносин у сфері соціального забезпечення на випадок безробіття. *Вісн. Львів. ун-ту. Серія «Юридична»*. 2011. Вип. 54. С. 274–283.

Шабанов Р. І. Умови визнання особи безробітною відповідно до чинного законодавства. *Наук. вісн. Ужгородського нац. ун-ту. Серія «Право»*. 2015. Т. 2. Вип. 35. Ч. 1. С. 64–68.

Юровська В. В. Безробіття як соціальний ризик у соціальному страхуванні. *Нове законодавство України та питання його застосування: тези доп. та наук.повідомл. учасників наук. конф. молодих учених та здобувачів (м. Харків, 26–27 груд. 2003 р.)*. Харків: Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2004. С. 78–80.

Юровська В. В. Становлення і розвиток загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття. *Право України*. 2011. № 10. С. 37–41.

Юровська В. В. Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття як суб'єкт системи соціального страхування. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2012. № 24. С. 559–568.

Т е м а 13. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування

Питання для обговорення

1. Поняття, принципи та види загальнообов'язкового державного соціального страхування.

2. Поняття, суб'єкти та об'єкт загальнообов'язкового соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності.

3. Види та порядок надання матеріального забезпечення та соціальних послуг за страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності.

4. Поняття, суб'єкти та об'єкт загальнообов'язкового державного соціального страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання.

5. Страхові виплати та соціальні послуги в системі загальнообов'язкового державного соціального страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання: види, загальна характеристика, порядок призначення, перерахунку, припинення та відмова у наданні.

59. Іванечко перебуває у відпустці по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку. У зв'язку із другою вагітністю вона подала роботодавцеві заяву про надання відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами і призначення допомоги по вагітності і пологами.

За який період обчислюватиметься середня заробітна плата при оплаті відпустки у зв'язку з вагітністю та пологам? Чи припиниться виплата допомоги по догляду за дитиною у випадку надання другої відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами?

60. Остапенко звернулася до Луцького міського відділення управління виконавчої дирекції Фонду соціального страхування

України у Волинській області із заявою на відшкодування витрат на поховання сина, що загинув внаслідок нещасного випадку на виробництві, у розмірі 11200 грн. Проте з'ясувалось, що поховання було здійснено підприємством, на якому працював Остапенко.

В якому розмірі відшкодовуються витрати на поховання та пов'язані з цим ритуальні послуги? Чи має підприємство право на одержання допомоги на поховання? На підставі яких документів призначається допомога? Хто в даному випадку зможе отримати допомогу на поховання?

61. Вантажник меблевого магазину Стихун вранці 24 жовтня 2019 р. з'явився на роботі в нетверезому стані. Своїм наказом директор магазину звільнив Стихуна, проте трудова книжка йому видана не була. Увечері того ж дня він був збитий вантажним автомобілем і доставлений в лікарню, де при обстеженні виявлено у крові алкоголь. У лікарні Стихун перебував до 24 лютого 2020 р.

Чи має право Стихун на допомогу по тимчасовій непрацездатності? Чи змінилося б рішення, якщо Стихун збили б вранці 25 жовтня 2019 р.?

62. Комісія із соціального страхування підприємства виділила працівнику Ковалішину путівку до санаторію «Полтава» на санаторно-курортне лікування. При цьому було прийнято рішення про поділ путівки з Гуляк, яка не працює на даному підприємстві та не перебуває із Ковалішиним у зареєстрованому шлюбі.

Який порядок створення та повноваження комісії із соціального страхування? Яким нормативно-правовим актом регулюється порядок отримання застрахованими особами путівок на санаторно-курортне лікування за рахунок коштів Фонду соціального страхування? Чи будуть Фондом компенсовані витрати на оплату даної путівки?

63. Працюючи зварювальником скляних виробів 12 років, Пластун почав відчувати погіршення стану здоров'я. Він звернувся за юридичною консультацією щодо того, чи є в нього право на переведення на легшу роботу та які дії для цього слід вчинити. На яке матеріальне забезпечення чи пільги він матиме право?

Які дії повинен вчинити роботодавець, якщо дізнається, що робота завдає шкоди здоров'ю працівника? В яких випадках допускається переведення працівника на легшу роботу тимчасово, а в яких – постійно? Який порядок здійснення такого переведення? При такому переведенні за працівником зберігається розмір його заробітної плати чи зменшується? Надайте юридичну консультацію.

64. Отримавши травму під час виконання трудових обов'язків біля 14-ої год в останній день робочого тижня (у п'ятницю), Кисіль повідомив про це начальника дільниці, на якій працював. Начальник дільниці зателефонував керівникові підприємства, але у приймальні йому повідомили, що керівник проводить нараду, яка закінчиться не раніше 17-ої год. Повернувшись із відрядження у вівторок, керівник підприємства, порадившись з інженером з техніки безпеки, затвердив склад комісії щодо розслідування нещасного випадку із Кисілем, до якої увійшли заступник директора, головний інженер, інженер з техніки безпеки та керівник дільниці. Водночас про нещасний випадок було повідомлено профспілковому органу підприємства.

Що зобов'язаний зробити роботодавець, отримавши повідомлення про нещасний випадок на виробництві? Протягом якого часу і у якому складі має бути сформована комісія з розслідування нещасного випадку? Які документи має скласти комісія?

65. Свистак звернулася до суду з позовом до Обласної стоматологічної поліклініки про зобов'язання скасувати висновок та скласти акт про нещасний випадок на виробництві. Свої вимоги обґрунтовувала тим, що вона понад 7 років працює лікарем-стоматологом-терапевтом в Обласній стоматологічній поліклініці. 24 березня 2020 р. перебувала на своєму робочому місці і надавала стоматологічну допомогу пацієнтам. Після її завершення, під час консультативної поради, медична сестра, яка допомогла їй під час надання медичної допомоги, обробляючи над столиком лікаря інструмент дезінфікуючим розчином, натиснула кнопку розбризкування. Через це вміст дезінфікуючого розчину потрапив

Свистак в ліве око. Свистак негайно промила око проточною водою та звернулася в телефонному режимі до знайомого лікаря–офтальмолога, але лікування, яке ним було порекомендовано, не допомагало. Про нещасний випадок вона негайно повідомила завідувача відділенням.

25 березня 2020 р. вона вийшла на роботу, але працювати не змогла, оскільки око боліло та сльозилось. Після закінчення робочого дня вона звернулася до чергового лікаря офтальмолога обласної лікарні, який надав необхідну медичну допомогу і у консультативному висновку зазначив діагноз – травматична ерозія рогівки ока.

Наказом від 31.03.2020 р. було створено комісію для розслідування нещасного випадку. Згідно з висновком комісії нещасний випадок не визнано таким, що пов'язаний з виробництвом, оскільки не були встановлені обставини, передбачені у Додатку 10 до Порядку розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17.04.2019 р. № 337.

Як викладено в акті розслідування, на підставі аналізу матеріалів, комісія із розслідування не встановила факт травмування ока на робочому місці при виконанні трудових обов'язків. Комісією не встановлено осіб, дії або бездіяльність яких призвела до настання нещасного випадку.

Свистак вважає, що висновки комісії суперечать чинному законодавству і тому просить суд про скасування цього висновку комісії та скласти акт про нещасний випадок на виробництві.

Чи підлягає позов задоволенню? Які нещасні випадки є виробничими? Який порядок проведення розслідування нещасних випадків на виробництві? На підставі яких фактів комісія з розслідування нещасних випадків на виробництві робить висновок про виробничий характер нещасного випадку?

66. Син Потапенко під час виконання службових обов'язків був уражений електричним струмом, внаслідок чого помер. Цей нещасний випадок відповідним актом визнаний таким, що пов'язаний із виробництвом. Волошина звернулася до Управління виконавчої дирекції Фонду соціального страхування у м. Харків із

заявою про виплату їй одноразової допомоги та щомісячних страхових виплат у зв'язку зі смертю сина.

На які страхові виплати має право Потапенко? Назвіть необхідні для цього умови. В яких випадках можлива відмова у призначенні страхових виплат?

67. У результаті виробничої травми загинув працівник Бахманов. За отриманням страхового забезпечення звернулася його дружина у віці 40 років, яка не працює, оскільки зайнята доглядом за двома неповнолітніми дітьми, і теща у віці 50 років – особа з інвалідністю II групи, яка проживала в сім'ї зятя. Середньомісячний заробіток Бахманова за останні 12 місяців роботи перед загибеллю склав 10 000 грн. Крім того, за роботу, виконану за договором підряду в цей же період, йому було виплачено винагороду в сумі 15 000 грн.

Хто із зазначених в умові завдання членів сім'ї має право на страхові виплати та в якому розмірі вони повинні бути призначені?

68. Пономарьова звільнено з роботи за власним бажанням, проте в останній день він захворів. Він звернувся до приватного медичного центру з проханням надати медичну допомогу та видати листок непрацездатності. Після відновлення здоров'я Пономарьов звернувся до колишнього роботодавця з вимогою признати допомогу по тимчасовій непрацездатності.

Чи матиме Пономарьов право на допомогу по тимчасовій непрацездатності після одужання? В яких випадках допомога з тимчасової втрати працездатності не надається?

Список літератури

Боднарук М. І. Правове регулювання соціального страхування в Україні: монографія. Чернівці: Чернів. нац. ун-т, 2014. 472 с.

Гаврилова О. О. Проблеми правового регулювання загальнообов'язкового державного соціального страхування від нещасного випадку на виробництві. *Науковий вісник Академії муніципального управління*. Серія «Право». 2015. Вип. 2. С. 258–265.

Єфремова Г. В. Поняття і сутність загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності. *Форум права*. 2012. № 2. С. 256–260.

Кучма О. Л. Проблеми теорії та нормативно-правового регулювання соціального страхування в Україні: монографія. Київ: Освіта України, 2016. 416 с.

Москаленко О. В. Міжнародні стандарти у сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди*. Серія «Право». 2012. Вип. 18. С. 61–67.

Синчук С. М. Соціально-страхові правовідносини як різновид правовідносин соціального забезпечення. *Вісник Львівського університету*. Серія юрид. 2014. № 59. С. 266–276.

Сільченко С. О. До питання про зміну парадигми правового регулювання обов'язкового соціального страхування. *Право та інновації*. 2016. № 1 (13). С. 61–66.

Сільченко С. О. Механізм правового регулювання соціального страхування: теоретичні аспекти. *Держава і право*. 2012. № 56. С. 294–300.

Сільченко С. О. Правове регулювання інформаційних відносин у системі соціального страхування. *Право та інновації*. 2017. № 2 (18). С. 92–97.

Сильченко С. Проблемы реализации прав застрахованных при проведении экспертизы временной утраты трудоспособности. *Leges si Viata*. 2018. № 2. С. 90–94.

Соловйов О. В. Генеза становлення та розвитку обов'язкового соціального страхування від нещасних випадків на виробництві в Україні. *Право та інновації*. 2015. № 2(10). С. 86–91.

Соловйов О. В. Поняття та ознаки нещасного випадку на виробництві як страхового випадку в соціальному страхуванні. *Порівняльно-аналітичне право*: електрон. наук. вид. 2018. № 5. С. 172–176. URL: http://pap-journal.in.ua/wp-content/uploads/2020/08/5_2018.pdf

Соловйов О. В. Фонд соціального страхування України як суб'єкт загальнообов'язкового державного соціального страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання. *Право та інновації*. 2016. № 1(13). С. 179–184.

Соловійов О. Світовий досвід соціального страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання. *Evropský politický a právní diskurz*. 2016. Svazek 3. Vydání 2. S. 261–266.

Соловійов О. В. Поняття застрахованої особи у загальнообов'язковому державному соціальному страхуванні від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання. *Наукові записки. Серія: Право*. 2019. Вип. 7. Спецвипуск. С. 181–187.

Соловійов О. В. Правові принципи соціального страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання. *Право та інновації*. 2020. № 3(31). С. 83–89.

Соловійов О. В. Правовий статус страхувальника у загальнообов'язковому державному соціальному страхуванні від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання. *Наукові записки. Серія: Право*. 2020. Вип. 9. С. 43–50.

Тарасенко В. С. Проблеми виплати допомоги по вагітності та пологах застрахованим особам: судова практика. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. Т. 1. Вип. 5. С. 160–164.

Тищенко О. В. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування в Україні: теоретично-правові проблеми. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2014. Вип. 24. Т. 2. С. 198–200.

Трунова Г. Право на допомогу по тимчасовій непрацездатності у разі анулювання трудового договору. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 10 (248). С. 61–65.

Т е м а 14. Державні соціальні допомоги

Питання для обговорення

1. Поняття та види державних соціальних допомог.
2. Державні допомоги сім'ям з дітьми: види та порядок призначення.
3. Підстава та порядок призначення допомоги у зв'язку з вагітністю та пологами.
4. Право на допомогу при народженні дитини, умови її призначення.

5. Поняття малозабезпеченої сім'ї та порядок реалізації її права на державну соціальну допомогу.

6. Умови призначення державної соціальної допомоги особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю.

7. Допомога особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю.

8. Державна соціальна допомога постраждалим внаслідок надзвичайних ситуацій.

69. Старший науковий співробітник НДІ Шантова на час написання монографії перебувала у творчій відпустці тривалістю три місяці, під час якої їй було надано відпустку у зв'язку з вагітністю та пологами.

З якого часу та на який період буде призначено допомогу у зв'язку з вагітністю та пологами?

70. Колодій усиновила дитину з пологового будинку. Вона звернулася до органів соціального захисту з проханням надати їй допомогу у зв'язку із народженням дитини.

Назвіть суб'єктів права на допомогу при народженні дитини. В яких випадках така допомога не призначається? В якому розмірі вона виплачується? Чи може Колодій отримати допомогу при народженні дитини?

71. Федосов як піклувальник трьох дітей звернувся до районного управління соціального захисту з приводу отримання соціальної допомоги на неповнолітніх дітей віком три, шість та одинадцять років. Федосову було відмовлено, оскільки така допомога надається тільки на усиновлених дітей.

Хто і в якому порядку та розмірі може отримати державну допомогу на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування? Чи законна відмова органу соціального захисту?

72. Шевський перебував у щорічній основній відпустці, під час якої захворіла його дружина. Директор підприємства, на якому працює Шевський, відмовився оплачувати листок непрацездатності, виданий для догляду за дружиною.

Чи законні дії директора? Назвіть підстави, за яких може бути відмовлено в наданні допомоги по тимчасовій непрацездатності.

73. Сукупний дохід сім'ї у складі батька, матері, трьох дітей (4, 7 і 10 років) складає 8300 грн. Одна з них є дитиною з інвалідністю з дитинства.

Чи є ця сім'я малозабезпеченою? Чи виникає в неї право на державну соціальну допомогу? Що враховується при обчисленні сукупного доходу?

74. Кіхтенко звернувся до управління праці та соціального захисту населення з проханням надати йому державну соціальну допомогу як особі, яка не має права на пенсію. Йому відмовили у призначенні такої допомоги з підстав недосягнення встановленого законодавством віку.

Назвіть підстави виникнення права на державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію. В яких випадках така допомога не надається?

Список літератури

Бориченко К. В. Соціальний захист сімей з дітьми за законодавством України: монографія. Одеса: Фенікс, 2015. 302 с.

Бурлака О. Види соціальної допомоги дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 11. С. 89–93.

Вознюк Н. І. До питання вдосконалення процедури забезпечення державними соціальними допомогами. *Публічне право*. 2015. № 3. С. 353–359.

Доценко І. О. Законодавчі умови надання державної допомоги сім'ям з дітьми. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2015. № 3. Т. 3. С. 61–63.

Іншин М. І. Сутність правовідносин щодо соціального забезпечення допомогами у зв'язку з народженням і вихованням дитини. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2015. Вип. 2. С. 58–62.

Кайтанський О. С. Правове забезпечення соціального захисту молоді в Україні: монографія. Одеса: Фенікс, 2015. 202 с.

Костюк В. Л. Державні соціальні допомоги: поняття, ознаки, основні види та тенденції розвитку. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Право». 2017. № 1 (15). С. 1–18.

Мельник В. Державні соціальні допомоги особам з інвалідністю: теоретико-правовий аспект. *Публічне право*. 2017. № 1 (25). С. 198–205.

Правове регулювання соціального захисту осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи: монографія / за наук. ред. О.М. Ярошенка. Харків: Юрайт, 2014. 336 с.

Тарасенко В. С. Державна соціальна допомога як вид матеріального забезпечення дітей-інвалідів. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Вип. 58. С. 144–149.

Тарасенко В. С. Проблеми виплати допомоги по вагітності та пологах застрахованим особам: судова практика. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Юрид. науки». 2016. Вип. 5. Т. 1. С.160–164.

Тищенко О. В. Проблеми правового регулювання державних соціальних допомог в Україні. *Право і суспільство*. 2015. № 5. Ч. 2. С. 29–34.

Хомич І. Ю. Особливості соціальної допомоги як форми соціального забезпечення населення України. *Форум права*. 2013. № 3. С. 717–724.

Чеховська І. В. Державна соціальна допомога сім'ям в Україні: аналіз правозастосовної практики. *Університетські наукові записки*. 2011. № 4. С. 255–261.

Шумна Л. П. Право на соціальну підтримку і гарантії його реалізації в умовах ринкової економіки: монографія. Чернігів : Чернігівський національний технологічний університет, 2014. 380 с.

Юрчик Г. М. Система соціальної допомоги в Україні як складова національної соціальної політики. *Соціально-трудові відносини: теорія та практика*. 2017. № 1. С. 230–242.

Яковлева Г. О. Проблема соціального захисту малозабезпечених сімей в Україні в сучасних умовах. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Юридичні

науки». 2016. Випуск 6-2. Т. 1. С. 83-86.

Яковлева Г. О. Соціальна підтримка як вид соціального забезпечення в Україні. *Visegrad journal on human rights*. 2016. № 6/1. С. 191-196.

Яригіна Є. П. Соціальне забезпечення сімей з дітьми: міжнародний досвід та українська модель: монографія. Харків: Монолит, 2016. 196 с.

Т е м а 15. Соціальне обслуговування. Порядок надання й отримання соціальних послуг

Питання для обговорення

1. Поняття й види соціальних послуг.
2. Порядок надання та отримання соціальних послуг.
3. Волонтерська діяльність у сфері надання соціальних послуг.
4. Соціальні послуги, що надаються фізичним особам органами соціального захисту населення.
5. Реабілітаційні послуги особам з інвалідністю.
6. Надання соціальних послуг бездомним і безпритульним дітям.

75. Одинокий пенсіонер Борох, якому виповнилося 86 років, звернувся до районного управління соціального захисту населення із запитом про обслуговування його на дому. Під час подання заяви з'ясувалося, що у нього є син, який мешкає в іншому місті, але він не може здійснювати догляд за батьком.

Чи має право Борох на отримання соціальних послуг на дому? Які види соціальних послуг йому можуть бути надані?

76. Стогній, який є особою з інвалідністю I групи та постійно проживає в Україні, звернувся до органу соціального захисту про направлення його для проходження курсу реабілітації. Йому відмовили, оскільки він є громадянином Польщі. Крім того, в своїй заяві Стогній не вказав, яких конкретно заходів реабілітації він потребує, і не надав відповідних документів.

Чи має право Стогній пройти курс реабілітації в Україні? Який порядок направлення на проходження курсу реабілітації? Які види реабілітації осіб з інвалідністю передбачено чинним законодавством України?

77. Із Новіковим стався нещасний випадок на виробництві. На підприємстві, де він працює, складено акт про це. За рішенням МСЕК йому встановлено 2 групу інвалідності та його визнано таким, що потребує ортопедичного взуття. Потерпілий звернувся до виконавчої дирекції Фонду соціального страхування із заявою про заміну ортопедичного взуття. Дирекція Фонду відмовила у видачі направлення на заміну протезних виробів, посилаючись на те, що строк експлуатації раніше виданого взуття закінчується через вісім місяців. Також дирекція Фонду повідомила про те, що Новіков не надав рішення МСЕК про потребу у подальшому забезпеченні протезними виробами.

Чи правомірні дії дирекції Фонду? Який порядок направлення на забезпечення протезними виробами до підприємства-виробника?

78. Комунальне підприємство «Жилкомсервіс» звернулось до суду з позовом до гр. Пронька про стягнення заборгованості. Позивач пояснив, що відповідач є абонентом за адресою квартири № 32 загальною площею 55,8 кв. м. в будинку № 23 по вул. Пушкінській в м. Харків, на якого не розповсюджуються пільги дитини війни щодо оплати послуг з утримання будинку і прибудинкової території. З урахуванням вказаного, просить стягнути заборгованість 3567 грн. Вважає неможливим застосування пільги.

Відповідач проти позовних вимог заперечував, пояснив, що заборгованість складається з розміру пільги, яка визначена ст. 5 Закону України «Про соціальний захист дітей війни».

Яке рішення повинен прийняти суд?

79. Подружжя Рибчуків (віком 80 і 83 роки) звернулося із заявою до районного відділу соціального захисту про прийняття їх до стаціонарного відділення територіального центру соціального обслуговування на постійне проживання. У заяві вони вказали, що є

непрацездатними, але в них є син, який їх не утримує і не допомагає. Подружжю відмовлено у влаштуванні до територіального центру соціального обслуговування.

Який порядок прийняття громадян на обслуговування до стаціонарних відділень територіальних центрів соціального обслуговування? Які для цього необхідні документи? Чи законно відмовили подружжю Рибчуків?

80. Ушаков є особою з інвалідністю з числа військовослужбовців. Його захворювання пов'язане з проходженням служби.

Ушакова цікавить, чи має він право на пільги щодо оплати електроенергії, газу тощо? Дайте обґрунтовану відповідь.

Список літератури

Гончаров В. О., Прилипко С. М., Шумна Л. П., Ярошенко О. М. Правове регулювання соціального обслуговування населення в сучасних умовах: проблеми теорії та практики. Харків: Юрайт, 2012. 312 с.

Медвідь А. О. Соціальний захист безпритульних осіб і безпритульних дітей: монографія. Одеса: Фенікс, 2016. 198 с.

Шумна Л. П. Право на соціальну підтримку і гарантії його реалізації в умовах ринкової економіки: монографія. Чернігів: Чернігів. нац. технол. ун-т, 2014. 380 с.

Дубич К. В. Реформи соціальних послуг в Україні: сучасний стан і проблеми впровадження. *Аспекти публічного управління*. 2015. № 3 (17). С. 64–69.

Литвиненко В. М. Щодо змісту терміна «соціальні послуги» в теорії та законодавстві. *Держава і право*. Вип. 40. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2008. С. 305–311.

Литвиненко В. М. Співвідношення соціальних послуг і пільг у системі соціального захисту населення. *Юридична Україна*. 2012. № 11. С. 124–127.

Сінчук О. Правові засади реабілітації інвалідів в Україні. *Вісник Пенсійного фонду України*. 2007. 12. С. 22, 23.

Шумна Л. П. Соціальні пільги: сучасний стан і перспективи існування. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. Луганськ: Вид-во Східноукр. нац. ун-ту ім. В. Даля, 2012. № 23. С. 577–582.

Шумна Л. П. Соціальні послуги: спроба визначити правову природу. *Держава і право*. Вип. 54. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2011. С. 284–288.

Яковлева Г.О. Сутність та значення соціальної пільги як виду соціального забезпечення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2014. Вип. 29. Ч. 2. Т. 4. С. 53.

Т е м а 16. Процедури захисту прав у соціальній сфері. Порядок вирішення соціальних спорів

Питання для обговорення

1. Поняття захисту та відновлення прав і законних інтересів у праві соціального забезпечення.

2. Правові форми захисту та відновлення соціальних прав: самозахист, позасудовий захист, судовий захист прав у соціальній сфері.

3. Особливості відповідальності у праві соціального забезпечення.

4. Порядок вирішення соціальних спорів.

81. 4 січня 2019 року Тищенко, перебуваючи у щорічній відпустці, загинув внаслідок дорожньо-транспортної пригоди. На утриманні його дружини залишилося двоє дітей: син Микола - 6 років та дочка Олеся - 1 рік. На даний час дружина перебуває у відпустці у зв'язку з доглядом за дитиною до трьох років. 10 серпня вона звернулася до Головного управління Пенсійного фонду України в м. Вінниця із заявою про призначення їй пенсії у зв'язку з втратою годувальника. Проте у призначенні їй такої пенсії були відмовлено. 21 вересня вона звернулася зі скаргою та проханням допомогти до Офісу Президента. Там їй порекомендували звернутися до суди.

Хто і на який вид соціального забезпечення може претендувати в даному випадку? В який державний орган необхідно звернутися Тищенко? Яким чином оскаржуються рішення Пенсійного фонду України?

82. Повзюк звернулася до суду з вимогою виплати їй пенсії з інвалідності за період з грудня 2019 по вересень 2020 року, коли виплати з невідомих причин припинилися. Проте суд відмовив їй у задоволенні позову, посилаючись на ч.2 ст. 122 КАС України, в якій зазначено, що для звернення до адміністративного суду за захистом прав, свобод та інтересів особи встановлюється шестимісячний строк. Цей строк Повзюк пропустила, а тому позов не може бути прийнятий до розгляду.

В яких випадках може припинятися виплата пенсій? Чи правомірне рішення суду?

83. Білик надавав медичну допомогу у Подільському районі Київської області особам, які постраждали внаслідок аварії на ЧАЕС з 10 по 16 травня 1986 року. У 2006 році стан його здоров'я значно погіршився і за висновком МСЕК йому була встановлена II група інвалідності внаслідок виконання робіт, пов'язаних з аварією на ЧАЕС. Білик звернувся до Департаменту праці та соціального захисту облдержадміністрації про визначення йому статусу учасника ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС. Білику відмовили у видачі такого посвідчення, оскільки вважали, що Білик не працював у зоні відчуження. У відповіді зазначено, що як вбачається з архівної довідки, евакуація населення з тих населених пунктів, де працював Білик, проводилася лише з 10 травня, а не з 26 квітня 1986 р. Білик оскаржив відмову у суді, але суд не задовольнив його позовних вимог.

Чи правомірне рішення суду?

84. 15 березня 2020 року працівник ПАТ «Холдингцукор» Черевко, керуючи власним автомобілем, потрапив у ДТП, внаслідок якої отримав тяжкі тілесні ушкодження та протягом 6 місяців перебував на лікуванні. Комісією із соціального страхування ПАТ було прийняте рішення про відмову у призначенні Черевко допомоги по

тимчасової втрати працездатності, оскільки тілесні ушкодження було отримано в стані алкогольного сп'яніння.

Черевко подав адміністративний позов до роботодавця та до Житомирського міського відділення Управління виконавчої дирекції Фонду соціального страхування України із вимогою про зобов'язання відповідачів виплатити допомогу по тимчасовій непрацездатності. Позивач посилається на те, що ДТП та перебування на лікарняному є наслідком виключно незаконних дій водія – іншого учасника ДТП та не перебуває у причинному зв'язку з фактом перебування ним у стані алкогольного сп'яніння. Відповідні обставини встановлено постановою слідчого про закриття кримінального провадження.

В яких випадках допомога по тимчасовій непрацездатності не надається? Яким повинно бути рішення суду?

85. Нестеренко у період з 14.03.2020 року по 22.05.2020 року перебував на лікарняному, у зв'язку з чим підприємством «Зоряне сійво» було виплачено матеріальне забезпечення по тимчасовій втраті працездатності в розмірі 3640 грн. Після виходу Нестеренко на роботу підприємство звернулося до Сумського відділення Управління виконавчої дирекції Фонду соціального страхування України щодо виділення коштів для виплати належної працівникові допомоги по тимчасовій непрацездатності. У зв'язку із затримкою виплати допомоги зі сторони відповідача, підприємство виплатило допомогу за рахунок власних обігових коштів, а після отримання коштів від Фонду спрямувало їх на власний поточний рахунок з метою відшкодування понесених витрат.

У результаті проведеної Фондом перевірки було прийнято рішення, яким на підприємство покладалася обов'язок повернути Фонду кошти у зв'язку з їх нецільовим використанням та застосовувалися фінансові санкції за порушення законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне.

Чи правомірне рішення Фонду? Які санкції можуть бути застосовані до страхувальника за порушення законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування? Яким повинно бути рішення суду?

86. Бондаренко працювала муляром-штукатуром в КП «Харківське ремонтно-будівельне підприємство» на підставі договору підряду. 21 березня 2019 року за завданням майстра у складі будівельної групи виконувала фарбування гаражної двері. В момент фарбування нижньої частини дверей Бондаренко, внаслідок неналежно організації робочого місця, втратила рівновагу та впала на дерев'яну лавку, що знаходилася поруч, отримавши при цьому тілесні ушкодження. В результаті нещасного випадку Бондаренко отримала травму у вигляді забою нижньої частини хребта. Керівництво КП відмовилось проводити розслідування даного випадку, жодного акту складено не було, договір підряду був розірваний.

Через два місяці після отримання травми Бондаренко звернулась до комісії з трудових спорів із заявою про вимогу провести розслідування нещасного випадку та визнання нещасного випадку таким, що пов'язаний з виробництвом. У розгляді заяви було відмовлено, оскільки Бондаренко не є членом трудового колективу КП «Харківське ремонтно-будівельне підприємство». Ще через місяць потерпіла звернулась до регіонального відділення управління виконавчої дирекції Фонду соціального страхування України із заявою про призначення їй страхових виплат у зв'язку із виробничою травмою. Проте у Фонді їй відмовили, посилаючись на відсутність акту розслідування нещасного випадку. Тоді Бондаренко звернулась до районної поліклініки де отримала направлення до МСЕК, яка встановила в неї 30 % втрати професійної працездатності та третю групу інвалідності безстроково.

28 травня 2020 року Бондаренко звернулась до суду з позовом до роботодавця та до Фонду соціального страхування. У позові вона вимагає провести розслідування нещасного випадку, визнати його таким, що має виробничий характер та призначити їй страхові виплати, передбачені ст. 36 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування».

Чи повинні розслідуватися нещасні випадки, які трапляються з особами, що працюють на умовах цивільно-правових договорів? Який порядок оскарження бездіяльності роботодавця щодо організації та проведення розслідування нещасних випадків на виробництві? Які передбачені строки для такого розслідування та для оска-

рження результатів розслідування або відмови його проведення? Яке рішення повинен прийняти суд?

87. 24 березня 2020 року до суду звернувся громадянин Карпенко з адміністративним позовом до Стрийського відділення управління виконавчої дирекції Фонду соціального страхування України у Львівській області про визнання дій протиправними та зобов'язання вчинити певні дії, обґрунтовуючи свої вимоги тим, що 4 жовтня 2019 року на підставі повідомлення Державної установи «Інститут медицини праці імені Ю. І. Кундієва НАМН України» від 20 червня 2019 року про професійне захворювання (форма П-3) відносно нього складений акт розслідування причин виникнення хронічного професійного захворювання (форма П-4). Відповідно до повідомлення та акту позивачу встановлений діагноз: хронічна попереково-крижова радикулопатія в стадії ремісії з помірним статико-динамічним порушенням та больовим компонентом, захворювання професійне, вперше.

З метою визначення ступеня втрати працездатності внаслідок професійного захворювання позивач письмово звернувся до Фонду з метою отримання направлення для проходження МСЕК. Однак Фонд листом відмовив йому у наданні такого направлення, мотивуючи це тим, що Стрийським міськрайонним судом Львівської області розглядається справа про визнання недійсним акта розслідування причин виникнення хронічного професійного захворювання у Карпенко.

Чи законні дії Фонду? Який порядок розгляду Фондом справ про страхові виплати? Яким повинно бути рішення суду?

Список літератури

Бабкова Т. В. Забезпечення права громадян на соціальний захист судами України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2014. Вип. 24, т. 2. С. 156–161.

Берназюк Я. Темпоральні межі судового захисту соціальних прав. *Соціальні права та їх захист адміністративним судом* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 4 верес. 2020 р.). Київ : 2020. С. 150–157. URL:

http://www.nsj.gov.ua/files/1619432090Materials_socialrights_2020.pdf#page=151

Бориченко К. В. Поняття та форми захисту права на соціальне забезпечення. *Право і суспільство*. 2017. № 1. С. 99–104.

Веннікова В. В. Проблеми розгляду та вирішення спорів у сфері соціального забезпечення. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*. 2012. № 19. С. 122–130.

Веннікова В. В. До окремих питань розгляду спорів у сфері соціального забезпечення. *Науковий вісник міжнародного гуманістичного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2013. Вип. №5. С. 84–87.

Веннікова В. В. До питання окремих принципів розгляду спорів у сфері соціального забезпечення. *Судова апеляція*. 2013. Вип. №4(33). С. 64–71.

Веннікова В. В. Зарубіжний досвід вирішення спорів у сфері соціального забезпечення. *Соціальне право*. 2018. Вип. 1. С. 115–124.

Веннікова В. В. Спори у сфері соціального забезпечення: Україна і світ. *The scientific heritage*. 2020. № 53 (4). С. 26–30.

Возгріна Т. Ю. Деякі особливості захисту прав та інтересів громадян у галузі права соціального забезпечення. *Право і суспільство*. 2015. № 3 (2). С. 94–98.

Горбатенко О. В. Процедурно-процесуальні правовідносини із загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. *Актуальні проблеми держави і права*. 2013. Вип. 69. С. 529–535.

Краснов Є. В. Захист прав у сфері соціального забезпечення : навч.-метод. посібник. Одеса : Фенікс, 2015. 118 с.

Краснов Є. В. Особливості судового захисту прав у сфері соціального забезпечення. *Актуальні проблеми теорії трудового права та права соціального забезпечення : монографія / кол. авт.; за заг. ред. Г. І. Чанишевої*. Одеса. 2015. С. 314–328.

Рошканюк В. М. Процедурні та процесуальні правовідносини у праві соціального забезпечення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2014. Вип. 25. С. 107–110.

Сауляк Ю. В. Поняття та класифікація спорів з питань соціального забезпечення. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Вип. 57. С. 347–352.

Щукін О. Проблемні аспекти судового розгляду спорів у сфері зайнятості та загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття. *Юридичний вісник*. 2017. №2. С. 162–169.

5. СЛОВНИК ОСНОВНИХ ТЕРМІНІВ

Бездомна особа – особа, яка перебуває у соціальному становищі бездомності. До бездомних осіб належать безпритульні особи та особи, які мають притулок.

Безпритульна дитина – дитина, яка була покинута батьками, сама залишила сім'ю або дитячий заклад, де вона виховувалась, і не має певного місця проживання.

Безробітний – особа віком від 15 до 70 років, яка через відсутність роботи не має заробітку або інших доходів як джерела існування, готова та здатна приступити до роботи.

Види соціального забезпечення – матеріальні чи інші блага, що надаються фізичним особам (сім'ям), у межах певної організаційно-правової форми соціального забезпечення.

Виплата пенсії – законодавчо встановлений порядок здійснення організаціями, що виплачують і доставляють пенсії, або установами банків, видачі пенсії особам, яким вона призначена.

Вислуга років – це особливий вид спеціального трудового стажу окремих категорій працівників, наявність якого надає право на пільгове пенсійне забезпечення у зв'язку з втратою професійної працездатності до настання віку, що дає право на пенсію за віком.

Державна допомога сім'ям з дітьми – гарантований державою рівень матеріальної підтримки сімей з дітьми шляхом надання державної грошової допомоги з урахуванням складу сім'ї, її доходів та віку дітей.

Державна соціальна допомога – гарантована грошова виплата соціально вразливим категоріям осіб (у випадках, передбачених законом сім'ям), які зазнали впливу соціального ризику, що надається в розмірі й у порядку, визначених чинним законодавством,

за рахунок коштів Державного та/або місцевих бюджетів з метою підвищення рівня та якості їх життя.

Державна соціальна допомога інвалідам з дитинства та дітям з інвалідністю – матеріальне забезпечення зазначених категорій шляхом виплати визначених законодавством грошових сум, розмір яких визначається виходячи зі встановленого законом прожиткового мінімуму для відповідної демографічної групи, з метою подолання негативних наслідків, спричинених дією такого соціального ризику, як інвалідність.

Державна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям – щомісячна допомога, яка надається малозабезпеченим сім'ям у грошовій формі в розмірі, що залежить від величини середньомісячного сукупного доходу сім'ї.

Державна соціальна допомога особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю – щомісячна державна допомога, що надається відповідно у грошовій формі особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю.

Державні соціальні гарантії – встановлені законами мінімальні розміри оплати праці, доходів громадян, пенсійного забезпечення, соціальної допомоги, розміри інших видів соціальних виплат, встановлені законами та іншими нормативно-правовими актами, які забезпечують рівень життя не нижчий від прожиткового мінімуму.

Державні соціальні стандарти – встановлені законами, іншими нормативно-правовими актами соціальні норми і нормативи або їх комплекс, на базі яких визначаються рівні основних державних соціальних гарантій.

Джерела права соціального забезпечення – це сукупність загальновідомих і внутрішньо структурованих форм установа й вираження нормотворчими органами загальнообов'язкових правил поведінки, що регулюють соціально-забезпечувальні відносини.

Дитина з інвалідністю – дитина зі стійким розладом функцій організму, спричиненим захворюванням, травмою або вродженими вадами розумового чи фізичного розвитку, що зумовлюють обмеження її нормальної життєдіяльності та необхідність додаткової соціальної допомоги і захисту.

Дитина, позбавлена батьківського піклування – дитина, яка залишилися без піклування батьків у зв'язку з позбавленням їх батьківських прав, відібранням у батьків без позбавлення батьківських прав, визнанням батьків безвісно відсутніми або недієздатними, оголошенням їх померлими, відбуванням батьками покарання в місцях позбавлення волі та перебуванням їх під вартою на час слідства, розшуком їх органами Національної поліції, пов'язаним з ухиленням від сплати аліментів та відсутністю відомостей про їх місцезнаходження, тривалою хворобою батьків, що перешкоджає їм виконувати свої батьківські обов'язки, а також підкинуті діти, діти, батьки яких невідомі, діти, від яких відмовилися батьки, та безпритульні діти.

Дитина-сирота – дитина, в якій померли чи загинули батьки.

Довічна пенсія (довічний ануйтет) – пенсійна виплата, яка здійснюється страховою організацією, обраною застрахованою особою на підставі договору страхування довічної пенсії протягом життя фізичної особи. Така виплата сплачується після досягнення особою пенсійного віку безпосередньо їй або членам її сім'ї чи спадкоємцям відповідно до законодавства про страхування.

Допомога у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю – форма матеріального забезпечення застрахованої особи, що повністю або частково компенсує втрату заробітної плати (доходу) у разі настання страхового випадку, визначеного законом.

Експертиза працездатності – це оцінка стану працездатності, що здійснюється компетентними органами, результати якої мають юридичне значення. Залежно від мети та характеру виділяють експертизу тимчасової непрацездатності та експертизу тривалої (постійної) непрацездатності.

Загальнообов'язкове державне пенсійне страхування – система прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає матеріальне забезпечення застрахованих осіб у старості, у разі хвороби, повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника за рахунок коштів грошових фондів, що формуються шляхом сплати страхових внесків власником або уповноваженим ним органом, громадянами, а також бюджетних та інших джерел, передбачених законом.

Загальнообов'язкове державне соціальне страхування – це система прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає надання соціального захисту, що включає матеріальне забезпечення громадян у разі хвороби, повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати страхових внесків власником або уповноваженим ним органом, громадянами, а також бюджетних та інших джерел, передбачених законом.

Загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття – система прав, обов'язків та гарантій, що передбачає матеріальне забезпечення застрахованих осіб на випадок незалежних від них обставин та надання соціальних послуг за рахунок коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття.

Застрахована особа – фізична особа, яка відповідно до законодавства підлягає загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню і сплачує (сплачувала) та/або за яку сплачується чи сплачувався у встановленому законом порядку єдиний внесок.

Інвалідність – міра втрати здоров'я у зв'язку із захворюванням, травмою (її наслідками) або вродженими вадами, що при взаємодії із зовнішнім середовищем, може призводити до обмеження життєдіяльності особи, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянам та забезпечити їй соціальний захист.

Листок непрацездатності – багатофункціональний документ, який є підставою для звільнення від роботи у зв'язку з непрацездатністю та з матеріальним забезпеченням застрахованої особи в разі тимчасової непрацездатності, вагітності та пологів.

Малозабезпечена сім'я – сім'я, яка з поважних або незалежних від неї причин має середньомісячний сукупний дохід нижчий, ніж прожитковий мінімум для сім'ї.

Метод права соціального забезпечення є сукупністю прийомів, способів і засобів юридичного впливу права на суспільні відносини, що складають предмет права соціального забезпечення.

Механізм правового регулювання соціального забезпечення – це система юридичних засобів, за допомогою якої

забезпечується правовий вплив на суспільні відносини для забезпечення найбільш оптимальної реалізації суб'єктивного права фізичної особи на отримання певного виду соціального забезпечення (блага) завдяки поєднанню її особистого інтересу, пов'язаного з дією соціального ризику, втіленого в акті її волевиявлення, поєднаного із актом правозастосування органу соціального забезпечення щодо надання того чи іншого блага.

Мінімальна пенсія – державна соціальна гарантія, розмір якої визначається законодавством.

Непрацездатні громадяни – особи, які досягли встановленого законодавством пенсійного віку, або особи з інвалідністю, у тому числі діти з інвалідністю, а також особи, які мають право на пенсію у зв'язку з втратою годувальника відповідно до закону.

Нещасний випадок на виробництві – обмежена в часі подія або раптовий вплив на працівника небезпечного виробничого фактора чи середовища, що сталися у процесі виконання ним трудових обов'язків або в дорозі (на транспортному засобі підприємства чи за дорученням роботодавця), внаслідок яких заподіяно шкоду здоров'ю або настала смерть.

Одинока особа – особа, яка не має працездатних родичів, зобов'язаних за законом її утримувати.

Одноразова пенсійна виплата – пенсійна виплата, яка здійснюється одноразово у випадку досягнення застрахованою особою пенсійного віку та в інших випадках у порядку визначеному законодавством.

Організаційно-правова форма соціального забезпечення – це законодавчо передбачений спосіб організації здійснення права громадян на соціальне забезпечення, який має спеціальні завдання, зумовлений соціальними ризиками, видами забезпечення, колом суб'єктів, які їх отримують та які їх надають, а також джерелами й порядком формування відповідних коштів.

Особа з інвалідністю – повнолітня особа зі стійким обмеженням життєдіяльності, якій у порядку, визначеному законодавством, встановлено інвалідність.

Особа похилого віку – особа, яка досягла пенсійного віку, встановленого законом, а також особа, якій до досягнення зазначеного пенсійного віку залишилося не більш як півтора року.

Пенсійна виплата – грошова виплата, яка виплачується учасникові недержавного пенсійного забезпечення або його спадкоємцям за рахунок накопичених у недержавному пенсійному фонді та облікованих на індивідуальному пенсійному рахунку грошових коштів у випадках, передбачених законодавством.

Пенсійна схема – документ, який визначає порядок та умови недержавного пенсійного забезпечення учасників фонду. Така схема повинна відображати порядок та строки сплати пенсійних внесків, порядок визначення розміру пенсійних виплат, опис усіх видів та умов здійснення пенсійних виплат, права та обов'язки вкладника, учасника фонду за цією пенсійною схемою, а також інші умови, які не суперечать законодавству.

Пенсійний контракт – це договір між пенсійним фондом та його вкладником, відповідно до якого здійснюється недержавне пенсійне забезпечення учасника (учасників) фонду за визначеною пенсійною схемою. Кожен вкладник фонду може укласти один або декілька пенсійних контрактів з адміністраторами одного чи декількох пенсійних фондів на користь осіб, які визначені законодавством.

Пенсія – щомісячна пенсійна виплата в солідарній системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, яку отримує застрахована особа в разі досягнення нею передбаченого Законом «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» пенсійного віку чи визнання її особою з інвалідністю, або отримують члени її сім'ї у випадках, визначених цим Законом.

Пенсія за вислугу років – щомісячна виплата, яка встановлюється окремим категоріям громадян, зайнятих на роботах, виконання яких призводить до втрати професійної працездатності або придатності до настання віку, що дає право на пенсію за віком.

Пенсія на визначений строк – пенсійна виплата, яка виплачується періодично протягом визначеного строку в порядку та у випадках, передбачених законодавством.

Персоніфікований облік – організація та ведення обліку відомостей про застраховану особу, що здійснюється відповідно до законодавства і використовується в системі загальнообов'язкового державного соціального страхування в установленому законодавством порядку.

Підходяща робота – робота, яка відповідає освіті, професії (спеціальності), кваліфікації особи з урахуванням доступності транспортного обслуговування.

Пільгове пенсійне забезпечення – встановлена законодавством можливість для осіб, які працювали на роботах, пов'язаних із негативним впливом на здоров'я шкідливих виробничих факторів на особливі умови пенсійного забезпечення, які також зумовлені результатами атестації робочих місць, сімейним станом та станом здоров'я.

Право на соціальне забезпечення – це визнана Конституцією України, міжнародним співтовариством гарантована державою можливість особи одержати допомогу та підтримку для задоволення фізіологічних, соціальних і духовних потреб в обсязі, необхідному для гідного життя у тих випадках, якщо внаслідок впливу негативного соціального ризику громадянин, його сім'я із незалежних від них причин не має засобів до існування.

Правовідносини із соціального забезпечення – це врегульовані нормами права соціального забезпечення суспільні відносини, що виникають, змінюються і припиняються на підставі юридичних фактів щодо надання уповноваженими на те органами й особами матеріальних виплат і соціальних послуг особам, які зазнали негативних наслідків соціальних ризиків.

Предмет права соціального забезпечення – це сукупність якісно однорідних суспільних відносин по задоволенню першочергових і найнеобхідніших потреб тих громадян та їх сімей, які з визнаних державою об'єктивних і поважних причин опинились у складних життєвих ситуаціях, шляхом надання їм допомоги в різних організаційно-правових формах.

Призначення пенсії – законодавчо встановлений порядок вирішення територіальними органами Пенсійного фонду питання щодо права громадянина на пенсію.

Принципи права соціального забезпечення – основні положення, що відображають сутність і зміст його норм, зумовлюють його внутрішню єдність і визначають перспективи розвитку цієї галузі права.

Прожитковий мінімум – вартісна величина достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини,

збереження його здоров'я набору продуктів харчування, а також мінімального набору непродовольчих товарів та мінімального набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості.

Професійне захворювання – захворювання, що виникло внаслідок професійної діяльності застрахованого та зумовлюється винятково або переважно впливом шкідливих речовин і певних видів робіт та інших факторів, пов'язаних з виробництвом.

Процедурні правовідносини в сфері соціального забезпечення – відносини, що виникають у зв'язку зі встановленням юридично значущих фактів і реалізацією фізичною особою (в окремих випадках – сім'єю) права на певний вид соціального забезпечення.

Процесуальні правовідносини в сфері соціального забезпечення – відносини, пов'язані із захистом порушеного права в сфері соціального захисту населення.

Санкції у праві соціального забезпечення – це правові засоби забезпечення належної поведінки суб'єктів соціально-забезпечувальних відносин, спрямовані на захист порушеного права чи охоронюваного законом інтересу, які передбачають застосування до порушника зовнішнього впливу, що тягне настання негативних наслідків особистого, майнового чи організаційного характеру.

Система права соціального забезпечення – це науково обґрунтована й об'єктивно існуюча сукупність правових норм, що утворюють єдине предметне ціле (відповідну галузь) з їх одночасним внутрішнім поділом на відносно самостійні й взаємозалежні структурні утворення (інститути) та їх частини (підінститути).

Сім'я – особи, які разом проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки.

Сім'я з дітьми – поєднане родинними зв'язками та зобов'язаннями щодо утримання коло осіб, у якому виховуються рідні, усиновлені діти, а також діти, над якими встановлено опіку чи піклування.

Складна життєва ситуація – обставина, в якій особа опинилася з незалежних від неї причин, за якої вона неспроможна їх подолати власними зусиллями або за сприянням тих членів своєї сім'ї, які зобов'язані надати їй допомогу.

Соціальна підтримка – це система заходів із матеріального забезпечення за рахунок Державного чи місцевого бюджетів громадян, які з різних причин не набули юридичного права на пенсії чи інші види допомог, але потребують соціальної допомоги і не можуть самостійно вийти зі скрутного становища.

Соціальне обслуговування – система соціальних заходів, яка передбачає сприяння, підтримку та послуги, які надають соціальні служби окремим особам чи групам населення для подолання або пом'якшення життєвих труднощів, підтримки їх соціального статусу й повноцінної життєдіяльності.

Соціальний захист – система суспільно-економічних заходів, спрямованих на матеріальне забезпечення населення від соціальних ризиків.

Соціальний ризик – це вірогідність настання стану соціальної незахищеності особи в результаті втрати або суттєвого зменшення її заробітної плати чи іншого доходу через соціально значимі об'єктивні причини, а також появу потреби в додаткових витратах на лікування й соціальні послуги.

Соціальні норми і нормативи – показники необхідного споживання продуктів харчування, непродовольчих товарів і послуг та забезпечення освітніми, медичними, житлово-комунальними, соціально-культурними послугами.

Соціальні послуги – це комплекс правових, економічних, психологічних, освітніх, медичних, реабілітаційних та інших заходів, спрямованих на окремі соціальні групи чи індивідів, які перебувають у складних життєвих обставинах і потребують сторонньої допомоги для поліпшення або відтворення їх життєдіяльності, соціальної адаптації й повернення до повноцінного життя.

Спеціальне пенсійне забезпечення – це система норм і правил, які встановлюють особливі умови пенсійного забезпечення окремих категорій фізичних осіб, виходячи з вимог до віку, тривалості страхового та / або трудового стажу, а також вищі, порівняно із загальними, норми обчислення розміру пенсій, зумовлені соціальними, професійними чи іншими значимими соціальними обставинами, які чинне законодавство передбачає у якості юридичних фактів, що породжують відповідні правові наслідки.

Спеціальний стаж – стаж роботи за певною спеціальністю або у певних умовах, (зокрема, це може бути робота у суворих кліматичних умовах, або на певних територіях, які зазнали радіаційного впливу чи безпосередньо робота на шкідливому виробництві) на яких особи підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню. Даний вид стажу має значення для призначення пенсій за окремими законами або пільгових пенсій.

Страховий випадок – подія, що передбачена договором страхування або законодавством, з настанням якої у застрахованої особи виникає право на отримання соціальних послуг або матеріального забезпечення.

Страховий ризик – обставини, внаслідок яких громадяни та/або члени їх сімей можуть втратити тимчасово або назавжди засоби до існування і потребують матеріальної підтримки або соціальних послуг за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням.

Страховики – цільові страхові фонди, які беруть на себе зобов'язання щодо надання застрахованим особам матеріального забезпечення і соціальних послуг при настанні страхових випадків.

Страхувальники – роботодавці та застраховані особи, якщо інше не передбачено законами України.

Суб'єкти загальнообов'язкового державного соціального страхування – застраховані громадяни, члени їх сімей та інші особи, страхувальники та страховики.

Суб'єкти недержавного пенсійного забезпечення – фізичні та юридичні особи, які можуть бути учасниками у сфері недержавного пенсійного забезпечення, – носіями суб'єктивних прав та юридичних обов'язків на підставі визначених юридичних норм.

Суб'єкти права соціального забезпечення – особи та/або їх об'єднання, що розглядаються як єдине ціле (соціальні одиниці), які функціонують відокремлено, володіють ознаками індивідуалізації, наділені соціально-забезпечувальною правосуб'єктністю та характеризуються відповідним правовим статусом у сфері соціального забезпечення, які дозволяють їм вступати у правовідносини щодо соціального забезпечення, формуючи його ціннісний, матеріальний та організаційно-правовий базис.

Функції соціального забезпечення – напрями впливу соціального забезпечення на суспільство і державу, що зумовлені його сутністю та призначенням.

Юридичні факти в праві соціального забезпечення – це конкретні обставини реальної дійсності, з наявністю або відсутністю яких норми права пов'язують можливість виникнення, зміну і припинення правовідносин із соціального забезпечення.

6. САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

Самостійна робота студентів – це форма організації освітнього процесу, що охоплює різноманітні види індивідуальної і колективної навчальної діяльності, яка здійснюється під час аудиторних або позааудиторних занять під загальним чи безпосереднім керівництвом викладача.

Самостійна робота студентів здійснюється у таких формах:

- опрацювання нової наукової та навчальної літератури, законодавчих актів зарубіжних країн;
- робота над кейсами з питань прийняття й виконання адміністративних актів;
- виконання практичних завдань, самотестування;
- написання есе і рефератів;
- підготовка тез доповідей на науково-практичні конференції;
- участь у конкурсах студентських наукових праць;
- підготовка до практичних занять, колоквиумів і тестування.

7. ІНДИВІДУАЛЬНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

Основна мета індивідуальної роботи – поглиблення знань студентів з права соціального забезпечення, напрацювання навичок самостійної роботи з науковою літературою, формування умінь у викладенні теоретичних питань і правильному застосуванні чинного законодавства. Її змістом є поглиблене опрацювання навчальної літератури, рекомендованої наукової літератури, чинного законодавства й практики його застосування. Вимоги до виконання інди-

відуальної роботи:

1) курсова робота – загальний обсяг 20–25 сторінок. Структура: вступ, основний зміст роботи, висновки, список використаної літератури. Подається на кафедру для рецензування. Захист відбувається на кафедрі за участю двох викладачів;

2) реферат – загальний обсяг 12–15 сторінок. Наприкінці роботи – список використаної літератури та нормативних актів. Готується за погодженням і під керівництвом викладача, який веде практичні заняття. Захист відбувається відповідно до вимог, які висуває викладач;

3) тези доповіді або повідомлення на студентській науково-практичній конференції – оформлюються відповідно до вимог, які висуваються редакційною колегією збірника тез доповідей або повідомлень. Надається науковому керівникові, після його рецензії – до редакційної колегії збірника. Зараховується за умови участі у студентській науковопрактичній конференції та опублікування тез доповіді або повідомлення;

4) наукова доповідь – загальний обсяг – до 20 сторінок. Подається науковому керівникові. Слухання відбувається на засіданні гуртка трудового права;

5) стаття в наукових виданнях (журналах, збірках наукових праць) – оформлюється згідно з вимогами редакційної колегії відповідного видання. Віддається науковому керівникові, після його рецензії – до редакційної колегії;

6) участь у конкурсі студентських наукових робіт – робота оформлюється відповідно до вимог оргкомітету конкурсу та подається разом з рецензією наукового керівника.

8. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ УСПІШНОСТІ СТУДЕНТІВ

Оцінка за шкалою ECTS	Визначення	Оцінка за національною шкалою для заліку	Оцінка за 100- бальною шкалою, що використовується в НІОУ
A	Відмінно – відмінне виконання, лише з незначною	зараховано	90 – 100

	кількістю помилок		
В	Дуже добре – вище середнього рівня з кількома помилками		80 – 89
С	Добре – у цілому правильна робота з певною кількістю незначних помилок		75 – 79
Д	Задовільно – непогано, але зі значною кількістю недоліків		70 – 74
Е	Достатньо – виконання задовольняє мінімальні критерії		60 – 69
FX	Незадовільно – потрібно попрацювати перед тим, як перескладати	не зараховано	35 – 59
F	Незадовільно – необхідна серйозна подальша робота, обов'язковий повторний курс		0 – 34

9. ПРОГРАМНІ ПИТАННЯ

1. Поняття та функції соціального забезпечення.
2. Організаційно-правові форми та види соціального забезпечення.
3. Предмет права соціального забезпечення.
4. Метод права соціального забезпечення.
5. Функції права соціального забезпечення.
6. Принципи права соціального забезпечення.
7. Джерела права соціального забезпечення.
8. Конституція як основа правового регулювання відносин у сфері соціального забезпечення.
9. Закони як джерела права соціального забезпечення.
10. Міжнародно-правове регулювання відносин у сфері соціального забезпечення.
11. Правовідносини із соціального забезпечення: поняття, та види.
12. Зміст правовідносин із соціального забезпечення.
13. Суб'єкти правовідносин із соціального забезпечення.
14. Об'єкти правовідносин із соціального забезпечення.
15. Підстави виникнення, зміни та припинення правовідносин із соціального забезпечення.
16. Поняття, види та ознаки соціальних ризиків.
17. Види соціальних ризиків, порядок їх встановлення.
18. Загальнообов'язкове державне пенсійне страхування і його місце в системі обов'язкового державного соціального страхування.
19. Солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування: загальна характеристика.
20. Правовий статус суб'єктів загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.
21. Принципи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.
22. Суб'єкти загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.
23. Правовий статус страхувальників в системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

24. Правовий статус застрахованих в системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.
25. Правовий статус Пенсійного фонду України.
26. Страховий стаж, його значення для пенсійного забезпечення.
27. Порядок обчислення страхового стажу. Коефіцієнт страхового стажу.
28. Види страхового стажу.
29. Порядок встановлення та підтвердження страхового стажу.
30. Поняття пенсії. Відмінності пенсій від інших соціальних виплат.
31. Пенсії за віком у солідарній системі: поняття та порядок призначення.
32. Пенсії по інвалідності в солідарній системі: поняття та порядок призначення.
33. Поняття інвалідності, порядок її встановлення та підтвердження.
34. Порядок проведення медико-соціальної експертизи.
35. Пенсії у зв'язку із втратою годувальника в солідарній системі: поняття та порядок призначення.
36. Порядок визначення заробітної плати для обчислення пенсій.
37. Призначення і виплата пенсій.
38. Накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.
39. Види пенсійних виплат з Накопичувального фонду.
40. Порядок укладення та оплати договору страхування довічної пенсії.
41. Умови та порядок отримання одноразової виплати.
42. Поняття та загальна характеристика спеціального пенсійного забезпечення.
43. Пенсії за віком на пільгових умовах.
44. Особливості пільгового пенсійного забезпечення працівників окремих професій і окремих галузей економіки.
45. Пенсії за вислугу років.
46. Пенсії за особливі заслуги перед Україною.

47. Пенсійне забезпечення у зв'язку з особливостями соціального статусу.
48. Недержавне пенсійне забезпечення: система, принципи організації.
49. Поняття і види недержавних пенсійних фондів.
50. Види пенсійних виплат недержавного пенсійного забезпечення.
51. Пенсійна схема і пенсійний контракт.
52. Поняття, суб'єкти та об'єкт загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття.
53. Особи, які підлягають страхуванню на випадок безробіття.
54. Умови та тривалість виплати допомоги по безробіттю.
55. Припинення, відкладення виплат матеріального забезпечення на випадок безробіття та скорочення їх тривалості.
56. Види соціальних послуг за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням на випадок безробіття.
57. Поняття, суб'єкти та об'єкт загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності.
58. Порядок підтвердження тимчасової непрацездатності.
59. Допомога по тимчасовій непрацездатності, порядок обчислення та призначення.
60. Допомога по вагітності і пологам.
61. Соціальні послуги за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності.
62. Поняття, суб'єкти та об'єкт загальнообов'язкового державного соціального страхування від нещасного випадку та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності.
63. Матеріальне забезпечення за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, що спричинили втрату працездатності.
64. Соціальні послуги за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, що спричинили втрату працездатності.

65. Поняття і види державних соціальних допомог.
66. Державні допомоги сім'ям з дітьми.
67. Державна допомога особам з інвалідністю з дитинства й дітям з інвалідністю.
68. Державна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям.
69. Державна соціальна допомога особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю.
70. Поняття й види соціальних послуг.
71. Порядок надання соціальних послуг.
72. Волонтерська діяльність у сфері надання соціальних послуг.
73. Соціальні послуги, що надаються фізичним особам органами соціального захисту населення.
74. Реабілітаційні послуги особам з інвалідністю
75. Соціальні послуги бездомним і безпритульним дітям.
76. Поняття захисту та відновлення прав і законних інтересів у праві соціального забезпечення.
77. Особливості відповідальності у праві соціального забезпечення.
78. Загальні умови вирішення соціальних спорів.
79. Позасудовий порядок розгляду скарг у сфері соціального забезпечення.
80. Судовий порядок розгляду соціальних спорів.

З М І С Т

Вступ.....	3
Програма навчальної дисципліни «Право соціального забезпечення».....	5
Загальний розрахунок годин лекцій, практичних занять та самостійної роботи.....	9
Завдання до практичних занять.....	11
Словник основних термінів.....	71
Самостійна робота.....	81
Індивідуальна робота студентів.....	82
Критерії оцінювання успішності студентів.....	83
Програмні питання.....	84